

Misafirlikten Vatandaşlığa: Suriyeli Mülteciler Süreci¹

From Guest To Citizenship: Syrian Refugees Process

Araştırma Makalesi – Research Article

Medine KOLCU

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji A.B.D., medineklc9825@gmail.com,
ORCID Numarası | ORCID Numbers: ORCID ID: 0000-0003-2961-1422

Metin ÖZKUL

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, metinozkul@sdu.edu.tr,
ORCID Numarası | ORCID Numbers: 0000-0003-2511-9780

Öz

Suriye’de 2011’de başlayan iç savaş başta Türkiye olmak üzere Suriye’ye sınırı olan ülkeleri etkilemiştir. Türkiye’ye 2011 yılında sığınmak için gelen Suriyeliler meselesi, Türkiye’nin halâ Suriye’den göç almaya devam etmesiyle önemini korumaktadır. Türkiye, dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkedir. Suriyeliler Türkiye’ye ilk geldikleri zaman “misafir” olarak görülmüşlerdir. Politikalar da Suriyelilerin ülkelerine dönecekleri düşüncesiyle yürütülmüştür. Ancak iç savaş beklendiği gibi sona ermemiştir. Bu durum Suriyelilerin Türkiye’de kalma sürelerini uzatmıştır. Dolayısıyla politikalar, Suriyelilerin Türkiye’de Türklerle uyum içerisinde yaşayacakları şekilde dönüştürülmüştür. Suriyelilerin Türklerle bir arada yaşamaya başlaması nedeniyle bu süreçten en fazla etkilenen Türk toplumu olmuştur. Eldeki çalışmada Türkiye’nin Suriyelilerle ilgili eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal politika ve güvenlik, sosyal ve kültürel alanlara yönelik süreç yönetimi, araştırılmıştır. Araştırmanın bulguları Ankara Altındağ ilçesine bağlı 4 mahallede ve Mamak ilçesine bağlı 1 mahallede kartopu örnekleme yoluyla seçilen Türkler ve Türkçe bilen Suriyeliler üzerinde yapılan ampirik bir çalışmanın verilerinden elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeli Mülteciler, Türkiye, Türkler, Süreç Yönetimi

Abstract

The civil war that started in Syria in 2011 affected the countries bordering Syria, especially Turkey. The issue of Syrians who came to Turkey for asylum in 2011 maintains its importance as Turkey still continues to receive immigration from Syria. Turkey is the country hosting the largest number of refugees in the world. When Syrians first came to Turkey, they were seen as "guests". Policies were also carried out with the thought that the Syrians would return to their countries. However, the civil war did not end as expected. This situation prolonged the stay of Syrians in Turkey. Therefore, the policies have been transformed in such a way that the Syrians live in harmony with the Turks in Turkey. Since the Syrians started to live together with the Turks, the Turkish society was the most affected by this process. In the present study, Turkey's process management regarding education, health, economy, social policy and security, social and cultural areas related to Syrians has been investigated. The findings of the research were obtained from data of an empirical study conducted on Turks and Turkish speaking Syrians selected through snowball sampling in 4 neighborhoods of Ankara Altındağ district and 1 neighborhood of Mamak district.

Keywords: Migration, Syrian Refugees, Turkey, Turks, Process Management

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Metin ÖZKUL danışmanlığında Medine KOLCU tarafından hazırlanan “*Türkiye’nin Suriyeli Mültecilerle İlgili Süreç Yönetiminin Sosyolojik Analizi (Ankara Örneği)*” başlıklı Yüksek Lisans tezinin alan araştırması verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Çalışma için Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 07.07.2022 tarihli etik kurul onayı ve Ankara Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü Araştırma, İstatistik ve Projeler Grup Başkanlığı’ndan 10.08.2022 tarihli E-41384883-000-150942 sayılı izni alınmıştır.

1. Giriş

Türk dilinde ve kültüründe ‘‘göç’’, evinden-barkından ayrılma, yer değiştirme anlamına gelmektedir.² Son 10 yıldır göç olgusu Suriye’den Türkiye’ye olan göçler ve yaşanan demografik hareketlilik nedeniyle daha güncel bir mesele haline gelmiştir. Yaşanan yoğun nüfus hareketliliklerinin getirisi olan siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri kaçınılmazdır. Dolayısıyla meydana gelen göç hareketlerinin niteliklerinin veya özelliklerinin bilimsel anlamda incelemelerinin artması gerekmektedir.³ Göç konusu, Uluslararası bir boyutta önemli bir sorun olarak ele alınmaya başlanmıştır.⁴ Türkiye’nin önceki dönemlerde yürüttüğü göç politikalarından farklı olarak yeni bir göç politikası oluşturması gereği, Suriyeli mülteciler⁵ süreciyle ortaya çıkmıştır.⁶ Türkiye sürdürülebilir göç politikasından önce, ilk olarak 2011 yılı itibariyle Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacı akınına yönelik ‘‘açık kapı politikası’’ uygulayacağını⁷ belirtmiştir.⁸ YUKK (6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) Madde 4’e göre geri gönderme yasağı kapsamında, Suriyelilere ‘‘geçici koruma’’ adı altında uygulanmaya başlayan açık kapı politikasıyla birlikte, bu madde dâhilinde Suriyelilerin temel ihtiyaçları karşılanmakta ve ülkelerine geri gönderilmeleri engellenmektedir.⁹ Günümüzde Türkiye’deki Suriyeliler konusu çok boyutlu bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunun çeşitli yansımaları sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda karşılıklı uyum sorununa dönüşmüş olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla Suriyelilerin Türkiye’de kalma sürelerinin uzamasıyla birlikte onların yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir politika, sürdürülebilir ve yeterli bir politika olmamaya başlamıştır. Sürecin başlangıçtaki süreli/geçici beklentilere göre süresiz/kalıcı bir şekle dönüşmesi endişesi her geçen gün daha da artmakta, bu da mevcut sorunların farklılaşması ve çeşitlenmesi anlamına gelmektedir.¹⁰

Suriyelilerin Türkiye’ye gelişiyle birlikte en fazla etkilenen alanlardan biri ekonomi olmuştur. Suriyelilere yapılan ekonomik harcamalar, Türk halkını da ilgilendirmektedir. İlk zamanlarda Türkiye’ye gelen mültecilerin sayı bakımından çok az olması ve durumun sona ereceğine dair beklentiler, Türkler açısından olumsuz bir tutuma neden olmamaktaydı. Türk kültüründe son derece önemli olan misafirperverlik ve aynı zamanda zor durumda olana yardım etmenin dini bir buyruk olarak anlamlandırılması, Türk halkının Suriyelilere olumlu tutum sergilemelerini sağlamaktaydı.¹¹

Suriyelilerin iç savaş sonrası Türkiye’ye gelmesiyle birlikte Türkiye’nin Suriyelilere yönelik süreç yönetiminde sağlık alanı en önemli sorun alanlardan birisidir. Zira bir yandan kamu sağlığının güvende tutulması gereği diğer yandan Suriyelilerin kültürel olarak çok çocuklu aileler olması Türkiye’nin sağlık kurumlarının işleyişinde de güçlükler ve olumsuzluklara yol açmaktadır.

Diğer bir sorun alanı ise eğitimidir. Suriyelilerin Türkiye’ye gelişiyle birlikte, Suriyeli çocukların eğitimlerinin devam etmesi gerektiği düşünölmüştür. Suriyeli çocukların eğitimleri ilk olarak çadırlarda, çoğunluğu Suriyeli gönüllü öğretmenlerden oluşan kişiler tarafından, Suriye müfredatına göre ve Arapça olarak verilmiştir.¹² Uzayan süreçle birlikte bu uygulamadan vazgeçilmiş, kalıcı eğitim politikası olarak değerlendirilebilecek bir uygulamaya geçilerek, Suriyeli ve Türk çocuklar bir arada devlet okullarında eğitim almaya başlamıştır.

Türkiye’nin göçle ilgili süreç yönetimi, günümüzdeki görünümüyle, artık Suriyelilerin, çeşitli yaşam alanlarına uyum sağlamalarına yönelik politikalara öncelik vermektedir. Dolayısıyla bu süreç,

² Çakır, 2011, 130.

³ Avcioğlu, 2020, 76.

⁴ Kedikli ve Savar, 2019, 1121.

⁵ Bu çalışmada hukuki ismi GKAS (Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler) olan Suriyeliler, konunun sosyolojik bağlamı da dikkate alınarak Mülteciler olarak isimlendirilmektedir.

⁶ Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017, 15.

⁷ Orhan ve Gündoğar, 2015, 12.

⁸ Erdoğan, 2014, 12. Bunun sonucunda Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile uyumlu olacak şekilde Suriye’den Türkiye’ye gelen Suriyelilere yönelik ‘‘açık kapı politikası’’ izlemiştir

⁹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015, 75.

¹⁰ Ağır ve Sezik, 2015, 118.

¹¹ Erdoğan, 2015’ten aktaran Karasu, 2016’dan aktaran Kağnıcı, 2017, 1770.

¹² UNICEF, 2022, 14-15.

başlangıçta öngörülenin aksine, Suriyelilerin Türk toplumuyla uyum içerisinde yaşamaları amacıyla kalıcı politikalar yürütme gerekliliğiyle değişen/dönüşen bir süreç olmuştur. Günümüz koşullarında Türklerin ve Suriyelilerin; paylaşmak zorunda kaldıkları yaşam alanlarına dair yürütülen süreç yönetimiyle ilgili tutum, düşünce ve ilişkilerinin tespiti önemli görülmektedir. Bundan dolayı eldeki çalışmada, Türkiye'nin uyguladığı süreç yönetimi dikkate alınarak, öncelikle göç, Suriye'deki savaşın arka planı ve Türkiye'nin bu savaşa yönelik tutumu, daha sonraki süreçlerde gelişen eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal politika ve güvenlik, sosyal ve kültürel alanlara dair literatüre dayalı bir analiz yapılmış, Suriyelilerin Türkiye'de kalma sürelerinin uzamasıyla birlikte dönüşen sürece değinilmiştir. Son olarak Ankara ili Altındağ ilçesinde yaşayan Türklerden ve Türkçe bilen Suriyelilerden oluşan bir örneklem üzerinde elde edilen bulgular, süreç yönetimi ve süreç yönetimi dahilinde karşılıklı tutum ve ilişkiler açısından analiz edilmiştir.

2. Göçün Kavramsal ve Kuramsal Çerçevesi

Göç, göçmenlerin yaşadıkları sorunlar nedeniyle yer/mekân değiştirdiği,¹³ göçmenlerin yaşamlarındaki anlam ve değer yargılarını etkileyen¹⁴ eylemdir. Literatürde farklı anlamlara karşılık gelen göç, TDK'ya göre; siyasi, ekonomik ve toplumsal bazı nedenlerle bireylerin buldukları yerden ayrılarak farklı bir yere taşınmaları anlamındayken,¹⁵ başka bir tanımda göç edenlerin gönüllülüğü vurgulanarak; kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan bir zorlama olmaksızın kişinin gitmeye karar verdiği durum olarak anlamlandırılmaktadır.¹⁶

Göç basitçe sınıflandırıldığında; iç ve dış göç olmak üzere iki çeşittir. İç göçler bireylerin buldukları ülkenin sınırları içerisinde yaptıkları göçler iken¹⁷ dış göçler, uluslararası olduğundan dolayı uzun mesafeleri içermektedir¹⁸ *Uluslararası Göç Türleri*; sürücü veya cebri göç, geçici göç, kalıcı göç, mülteci göçü, işçi göçü, beyin göçü, düzenli veya düzensiz göçlerdir. *Sürücü (cebri) göç*, kişilerin/grupların, siyasi otorite veya bu siyasi otoriteden daha büyük/güçlü olan bir grubun şiddete dayalı zorlamayla, yerleşik şekilde yaşadığı bölgeden ilkel şartlar çerçevesinde başka bir bölgeye götürülmeleri veya gitmeye mecbur bırakılmalarıdır.¹⁹ *Geçici göç*; daha sonrasında dönmek üzere, belirli bir süreliğine bir yere göç etmek,²⁰ *kalıcı göç* ise, göç eden kişilerin gittikleri yerde süresiz bir şekilde kalmayı amaçlaması anlamına gelmektedir.²¹ *Mülteci göçü*; Avrupa ülkelerinde gerçekleşen olaylar dâhilinde, kişinin uyruğu, dini, ırkı, siyasi anlamda sahip olduğu düşünceler veya herhangi bir topluma mensup olması gibi gerekçelere dayandırılarak zulme uğrama korkusuyla vatandaşı olduğu ülkeden farklı bir ülkede bulunan, bu ülkenin de korumasından yararlanamayan veya sahip olduğu korkuyu gerekçe göstererek yararlanmak istemeyen yabancı kişinin gerçekleştirdiği göçtür. *İşçi göçü*; kişinin yaşadığı ülkede iş imkânı bulamaması, sınıfsal ve fırsat alanlarındaki eşitsizlik, çalıştığı işte emek verdiği halde emeğinin karşılığını alamama veya işçinin çalıştığı işteki tatminsizliği gibi nedenlerle yapılan göçtür.²² *Beyin göçü*; gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelere, gelişmiş ülkelere yapılan göçlerdir.²³ *Düzensiz göç*; bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süreç içerisinde çıkmamak anlamına gelmektedir. *Düzenli göç* ise; kişilerin kendi ülkeleri dışındaki herhangi bir ülkede, kendi ülkelerinin topraklarından transit geçiş yaptıkları ülkede ve gittikleri ülkenin yasal prosedürü çerçevesinde kısa süreli veya süreli konaklamasıdır.²⁴

Göçle ilgili diğer kavramlar; mülteci, sığınmacı, iltica, göçmen, yabancı, mübadele kavramları şeklindedir. *Mülteci* kavramına yönelik çok fazla tanımlama yapılmasın rağmen, terkedilen ülkedeki

¹³ Dağışan ve Aydın, 2017, 737-738.

¹⁴ Ekici ve Tuncel, 2015, 10.

¹⁵ TDK, 2019.

¹⁶ Perruchoud ve Cross, 2009, 37.

¹⁷ Bostan, 2017, 35.

¹⁸ Akıncı vd., 2015, 62-63.

¹⁹ Uzun, 2018, 26.

²⁰ Deniz, 2009, 178.

²¹ Erol, vd. 2014, 50.

²² Erdem, 2019, 13.

²³ Erkal, 1980, 74-75.

²⁴ Göç İdaresi Başkanlığı, 2023.

ekonomik, sosyal ve siyasal olayların meydana gelmesi sonucunda kişilerin bir başka ülkeye iltica etmesi en kısa ve net karşılığıdır. Diğer bir tanımlamada ise mülteci; hukuki anlamda kazanılmış bir statüye karşılık gelmektedir.²⁵ BM'nin mülteci tanımlaması; Avrupa ülkelerinden gelen ve 1951 Cenevre sözleşmesinin²⁶ birinci maddesindeki şartları karşılayan vatansız kişilere verilen statüdür.²⁷ *Sığınmacı* ise; mülteci statüsünde olmasına rağmen uluslararası hukukta koruma beklemeye devam eden ancak statüsü resmi olarak halâ belirlenmemiş kişidir.²⁸ *Göçmen*; bir ülkeden başka bir ülkeye kendi isteği dışında göç etmek zorunda kalan kişidir.²⁹ *Mübadele* kavramı; 1923 yılında Türk-Yunan yer değiştirmesine karşılık gelmektedir.³⁰ *Yabancı* kavramı; kendi ülkesi haricinde bir ülkede bulunan ancak yaşadığı bu ülkenin vatandaşlığına hukuki olarak henüz hakkı olmayan kişidir.³¹ Transit göç kavramı, 1990'lı yıllarda, AB'ye komşu olan ülkelerden gelen kişilerin, istenmeyen ve problem olan kişiler olarak görülmesi sonucunda kullanılan bir kavramdır. Türkiye gibi ülkeler transit ülke olarak nitelendirilmiş ve istenmeyen göçten sorumlu tutulmuşlardır.³²

Göçle ilgili kuramlar; temel göç kuramları, ekonomik temelli göç kuramları, sosyo-kültürel ekonomi kuramları şeklindedir. Temel Göç kuramları; Ravenstein göç kanunları, Everett Lee göç kuramı, Petersen'in göç tipleri (ilkel, serbest ve kitlesel) şeklindedir. Ravenstein göç kanunları; 1885 ve 1889 tarihinde Ravenstein tarafından oluşturulan "The Laws of Migration" adlı çalışmada yer almaktadır.³³ Everett Lee göç kuramı itme çekme kuramıdır. Lee, bu kuramı 1966 yılında ileri sürmüştür. Bu kuram, göçün itici ve çekici sebepleri ve göç süresince meydana gelen engelleri kapsayacak şekilde geliştirilmiştir.³⁴

Ekonomik temelli göç kuramlarından olan neo-klasik ekonomi kuramı; "göçlerin meydana gelmesinde coğrafi farklılıklar önemli bir etkidir ve göçler emek faktörünün değişkenleri olan arz-talep doğrultusunda oluşmuştur" düşüncesi etrafında gelişmektedir.³⁵ Yeni ekonomi kuramı ise Stark'a aittir. Bu kuram, neo-klasik ekonomiye dayanmasına rağmen onun bazı varsayımlarını reddederek yeni bir analiz ortaya koymaktadır.³⁶ İkiye bölünmüş emek piyasası kuramı ise; farklı yapılarıdaki birincil ve ikincil yapıları olan farklı işlerin işgücü piyasasında var olduğunu belirtir.³⁷

Sosyo-kültürel ekonomi kuramlarından biri Wallerstein'in, merkez çevre (Dünya Sistemi) kuramında, ekonomik temelin yanı sıra ideoloji ve kültürel altyapıdan da söz edilmektedir.³⁸ Bir diğer kuram ise göçmen ilişkiler ağı (Network) kuramıdır. Bu kuramda göç sisteminin en önemli aktörü öncü göçmenlerdir. Öncü göçmenler aracılığıyla göç edilen yeni yerle öncü göçmenin ayrıldığı yer arasında bir bağ kurulmaktadır.³⁹ Bir diğer kuram da göç sistemleri kuramıdır ve iki veya ikiden fazla ülke göçmen değişimini karşılıklı yaparak bir ilişkiler zinciri ve göç sistemi oluşturmaktadır.⁴⁰

3. Suriyelilerin Türkiye'ye Gelişi

²⁵ Tamer, 2020, 2809.

²⁶ Dost, 2014, 36. Bu sözleşmeye göre, mülteci olabilmek için 1951 senesi öncesinde meydana gelen olaylar şartı bulunmaktadır. Ancak daha sonrasında bu şart 1951 senesi itibarıyla Avrupa haricinde meydana gelen olaylar sonucunda kişiler ülkelere tekrar dönmeyeceklerse yine mülteci olarak kabul edilebilirler şeklinde coğrafi sınırlandırmanın kaldırılması ile değişime uğramıştır. 1951 yılı öncesi şeklindeki tarih sınırlandırması ise Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolüyle kaldırılmıştır.

²⁷ Reçber, 2014, 254.

²⁸ Tamer, 2020, 2810.

²⁹ Deniz, 2014, 177-178.

³⁰ Çolakoğlu, 2020, 488.

³¹ Çiçekli, 2009, 20.

³² Şişman vd., 2020, 64.

³³ Ravenstein'dan aktaran İnce, 2019, 2583.

³⁴ Everett Lee, 1966, 47-55.

³⁵ Güllüoğlu, 2012, 57-58.

³⁶ Tamer, 2020, 277.

³⁷ Uyanık, 1999, 4.

³⁸ Avcıoğlu, 2014, 98.

³⁹ Adıgüzel, 2016, 31.

⁴⁰ Çağlayan, 2006, 82.

Türkiye'nin Suriyelilerle ilgili süreci 29 Nisan 2011'de başlamıştır. Bu tarihte Türkiye'ye, ilk olarak yaklaşık 300 Suriyeli sığınma talebinde bulunmuştur.⁴¹ Hatay'da yer alan bir spor salonunda Suriyelilerin gıda, geçici konaklama gibi temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Türkiye Suriyelilere güvenlik tedbirleri kapsamında üst aramaları yapmıştır. Daha sonrasında tercümanlar eşliğinde kimlikleri olanlar kayda alınmış, yanında kimliği olmayanlar, kişinin kendi beyanı doğrultusunda kayda alınmıştır.⁴² Kısa süreli olarak değerlendirilen bu göç, zamanla kalıcı hale gelmeye başlamış ve "misafir" anlayışı zamanla yerini "kalicılar" anlayışına bırakmıştır.⁴³

İç İşleri Bakanlığı 1994 Yönetmeliğinin 10. Maddesi dâhilinde, Suriye'den gelen "misafirler" "geçici koruma" altına almıştır. Geçici koruma; açık kapı politikasını, Suriyelileri ülkelerine geri göndermeye zorlamamayı, bireysel statü belirlenmemesini, kamplarda barınmayı ve temel ihtiyaçların giderilmesi gibi ilkeleri kapsamaktadır.⁴⁴

Türkiye'nin önceki dönemlerde yürüttüğü göç politikalarından farklı olarak yeni ve sürdürülebilir bir göç politikası oluşturması gereği, Suriyeli mülteciler süreciyle ortaya çıkmıştır.⁴⁵ Türkiye sürdürülebilir göç politikasından önce ilk olarak 2011 yılı itibarıyla Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacı akımına yönelik 1951 Cenevre Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile uyumlu olacak şekilde Suriye'den Türkiye'ye sığınmak amacıyla gelenlere yönelik "açık kapı politikası" izlemiştir.⁴⁶ YUKK Madde 4'e göre geri gönderme yasağı kapsamında, Suriyelilere "geçici koruma" adı altında uygulanmaya başlayan açık kapı politikasıyla birlikte bu madde dahilinde Suriyelilerin temel ihtiyaçları karşılanmakta ve ülkelerine geri gönderilmeleri engellenmektedir.⁴⁷

Suriyelilerin Türkiye'ye gelişiyle birlikte çocukların eğitimlerinin nasıl olacağı önemli hale gelmiştir. Bunun için ilk olarak Geçici Eğitim Merkezleri kurulmuş ve çocukların eğitimlerine Suriye'deki gibi devam edilmiştir. Ancak ilerleyen süreçlerde Suriyeli çocukların devlet okullarında eğitim almaya başlaması yeni bir dönemi başlatmıştır.⁴⁸ Suriyeli çocuklar, devlet okullarında eğitim almaya başlamaları sonucunda, dil bilmeme, kültürel farklılık gibi uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sorunlar, Türk çocuklarıyla aynı ortamda eğitim almaya zorlaştırmaktadır.⁴⁹

Verilen hizmetlere bakıldığında; Suriyeli mültecilere yönelik sağlık hizmetleri T.C. Sağlık Bakanlığı kontrolünde veya geçici barınma merkezlerinde verilmektedir. "Geçici Koruma Yönetmeliği" hükümleri uygulanarak başta sağlık hizmetleri olmak üzere birçok alanda imkânlar sağlanmaya çalışılmaktadır.⁵⁰ Suriyelilerin Türkiye'ye gelişi, sağlık alanında bazı olumsuzluklara neden olmuş, Türkiye'nin uzun zaman önce üstesinden geldiği ve artık vakaların görülmediği bazı hastalıklar yeniden görülmeye başlanmıştır. Diğer olumsuzluklar arasında iş yükü artışı vardır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na göre 2015'te yapılan bir çalışma sonucunda personel eksikliği ve randevu almada sorun yaşama gibi nedenlerle Türk vatandaşlarının çoğunun sağlık hizmetlerinden yararlanmada sorun yaşadığı anlaşılmıştır.⁵¹ Suriyelilerin sağlık alanında yaşadıkları sorunlar; tedavi ve ilaç masraflarını karşılayamama, dil bilmeme nedeniyle sağlık sorununu izah edememe, karşı cinsten sağlık çalışanına sağlık sorununu izah etmede sorun yaşama, sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanacaklarını bilememe ve farklı bir sağlık sistemiyle karşılaşmalarınıdır.⁵²

AFAD'ın 2013'te yayınladığı bir genelgeye göre 10 ilde yer alan kamplarda ve bu kampların dışında yaşayan Suriyelilerin kamu hastaneleri ve sağlık merkezlerinden ücretsiz yararlanmaları sağlanmıştır. Daha sonra yayınlanan genelge ile de bu fiil tüm ülkeyi kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Suriyelilerin tedavi giderlerinin tamamının karşılanması da Sağlık Uygulama Tebliği'yle (SUT) ile

⁴¹ Aydemir ve Şahin, 2018, 132.

⁴² Göç İdaresi Başkanlığı.

⁴³ Orhan ve Gündoğar, 2015, 9.

⁴⁴ Gülfer ve Öner, 2014, 44.

⁴⁵ Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017, 15.

⁴⁶ Erdoğan, 2014, 12.

⁴⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015, 75.

⁴⁸ Bayır ve Aksu, 2020, 346.

⁴⁹ Önal ve Keklik, 2016, 136.

⁵⁰ Aydın, 2021, 232.

⁵¹ Önder, 2019, 131.

⁵² Önal ve Keklik, 2016, 135.

gerçekleşmiştir.⁵³ Cenevre anlaşması nedeniyle, Türkiye Suriyelilere mülteci statüsünü verememektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki Suriyeliler, Avrupa'daki Suriyelilerin yararlandıkları haklardan yararlanamamaktadır. Türkiye, bu olumsuz durumu engellemek için, Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde çok sayıda proje ve yardım çalışmaları yürütmektedir.⁵⁴

Suriyelilerin Türkiye ekonomisi üzerinde de önemli etkileri olmuştur. AFAD tarafından Suriyelilerin insani yardım ihtiyaçlarının karşılanması, Suriyelilere ayrılan 400 milyon liralık harcama bütçesi⁵⁵ bunlardan bazılarıdır. Bununla birlikte Türkler ve Suriyeliler arasında ekonomik açıdan yaşanan sorunlardan biri, Suriyeli zanaat sahiplerinin emeklerini ucuza satması, Türk zanaat sahipleri tarafından işlerinin ellerinden alındığına yönelik yorumlar yapılmasıdır.⁵⁶ Ayrıca Türklerden işsiz olanlar, Suriyelilerin düşük ücretlerle çalışma kabullerine ve bu durumun işverenler tarafından suistimal edilmesine tepki göstermektedirler.⁵⁷ Suriyelilerin ekonomi üzerindeki diğer etkileri, kira fiyatlarındaki artışlar ve çoğu gayri resmi olan dükkânlardan alışveriş yapmalarıdır.⁵⁸

Suriyelilerin Türkiye üzerindeki etkisinin en fazla hissedildiği alan toplumsal alandır. Suriyelilerle Türkler arasında farklı dil, kültür ve yaşam pratikleri bulunmaktadır. Suriyeliler nedeniyle ortaya çıkan çok eşlilik ve bu çok eşliliğin sonucunda çocuk ve kadın istismarı, boşanmalarda artış, çarpık yapılaşma vb. şekilde sorunlar meydana gelmeye başlamıştır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde de demografik yapının değişmesi konusu toplumsal alana yönelik oldukça önemli bir meseledir.⁵⁹ Türk toplumunun Suriyelilere karşı hoşnutsuzluğu, zaman zaman söylemsel veya eylemsel olarak dışa vurulmaktadır.⁶⁰ Suriyelilerin Türkiye'de kalma sürelerinin uzamasıyla birlikte son dönemlerde gündeme gelen Suriyelilerin vatandaşlık alma meselesi, Türklerle Suriyeliler arasında yeni bir soruna yol açmaktadır. Suriyelilerin vatandaşlık alması, Türkler tarafından onaylanmamakta ve Türklerin Suriyelilerle aralarına daha fazla kültürel mesafe koymalarına neden olmaktadır.⁶¹

4. Suriyeliler ve Türkler Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Ankara Örneği)

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, 2022 yılının Temmuz-Kasım ayları arasında 07.07.2022 tarihli Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul raporu ve Ankara Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü Araştırma, İstatistik ve Projeler Grup Başkanlığı'ndan 10.08.2022 tarihli izni alınarak hazırlanmıştır. Araştırmanın evrenini Ankara ilinin Altındağ ilçesinde bulunan 4 mahallede ve Mamak ilçesinde bulunan 1 mahallede yaşayan 18 yaş ve üzeri Türk vatandaşları (Türkler⁶²) ve Türkçe bilen Suriyeli bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunda Yerli Türk vatandaşları ve Türkçe bilen Suriyeli nüfusun bilinmemesi nedeniyle, %95 güven düzeyi ve %5 yanılma payı göz önünde bulundurularak kartopu örneklem yönetimiyle örneklem büyüklüğü 400 Türk vatandaşı 400 Suriyeli olacak şekilde toplamda 800 olarak belirlenmiştir.

Araştırmada nicel ve nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamında temsili bir örneklem grubu seçilmiş ve literatür bilgilerinden yararlanılarak, belirlenen hipotezleri sınamaya yönelik, yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış soruların yer aldığı bir görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırma verileri mahallelere yapılan ziyaretler sonucunda ulaşılan 18 yaş ve üzeri Türk ve Suriyeli bireylerle yüz yüze görüşme tekniği uygulanarak elde edilmiştir. Görüşme formunda örneklem grubunun demografik özelliklerini, sosyo-ekonomik durumlarını, eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal politika ve güvenlik ve kültürel alanlarda Türkiye'nin süreç yönetimine ve Türklerle Suriyelilerin yine

⁵³ Durmaz, 2019, 26-28.

⁵⁴ Kaya ve Ören, 2020, 91.

⁵⁵ Sandıklı, Semin, 2012, 46

⁵⁶ Sönmez, 2014, 12.

⁵⁷ Ertan ve Ertan, 2017, 27.

⁵⁸ Taş ve Özcan, 2018, 46.

⁵⁹ Özdemir, 2017, 127.

⁶⁰ Şimşek, 2019, 369.

⁶¹ Erdoğan, 2019, 120.

⁶² Çalışmada T.C. vatandaşı olan denekler 'Türkler' olarak isimlendirilmektedir. Bunların içinde T.C. vatandaşlığı almış Suriyeliler bulunmamaktadır.

bu alanlarda karşılıklı olarak birbirlerine yönelik düşünce, davranış ve tutumlarını tespit etmeyi amaçlayan sorular bulunmaktadır.

Saha çalışması sonucunda araştırma grubu nicel ve nitel özellikleriyle betimlenmiş, sahada elde edilen veriler bilgisayar ortamında sosyal bilimler alanında kullanılan istatistik programına yüklenerek değerlendirilmiştir. İstatistiksel çözümlenmelerde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için Ki-kare testi kullanılmıştır. Test sonuçları hipotez ve varsayımlar doğrultusunda düz, çapraz, ilişkişel tablolar⁶³ şeklinde oluşturulmuş; tablolara yönelik yapılan yorumlar ve çıkarımlar ilgili değişkenler dikkate alınarak, ulaşılan sonuçlar bu çalışmaya aktarılmıştır. Ayrıca verilerin yorumlanmasında sahada yapılan gözlemler ve örneklem grubundaki bireylerin görüşleri de dikkate alınmıştır.

4.2. Araştırmanın Varsayımları

Temel Hipotez 1: Türkiye'nin Suriyeli mültecilerle ilgili eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal politika ve güvenlik çerçevesinde yürüttüğü süreç yönetimi açısından Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönüş dönemeceğine dair belirsizlik; Suriyeli mültecilerin bundan sonraki yaşamlarını Türkiye sınırları içerisinde Türk halkıyla bir arada sürdürecekleri inancını oluşturmada ve bunun sonucu olarak Türklerle Suriyeli mülteciler arasındaki sosyal ve kültürel tutum ve ilişkiler Türkler açısından olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Alt Hipotezler:

1. Türkiye'nin Suriyeli mültecilerle ilgili süreç yönetiminden Türk halkının memnun olma/olmama durumu Türklerin sahip olduğu demografik (yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim düzeyi) ve sosyo-ekonomik (mesleki konumu, gelir düzeyi) özelliklerine (beşeri sermaye niteliklerine) göre değişiklik göstermektedir.
2. Türklerin sahip olduğu demografik (yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim düzeyi) ve sosyo-ekonomik (mesleki konumu, gelir düzeyi) özellikleri, Türklerin Suriyeli mültecilerle olan komşuluk ilişkilerini etkilemektedir.
3. Türklerin, Türkiye'nin Suriyeli mültecilerle ilgili süreç yönetiminde uyguladığı açık kapı politikasını doğru bulup/bulmamasıyla, bu politikanın kamu güvenliğini tehdit ettiğine yönelik düşünceleri arasında bir ilişki vardır.
4. Türklerin Suriyeli mültecilerle bir arada yaşamaktan memnun olup/olmaması durumu ile yaşadıkları mahallede Suriyeli mültecilerle aralarında güvenlik problemleri yaşanması arasında bir ilişki vardır.
5. Türklerin, Suriyeli mültecilerin eğitimlerinin kendi dillerine ve kendi müfredatlarına göre verilmemesi gerektiğini düşünmesiyle Suriyeli mülteci ve Türk çocukların bir arada eğitim almasını doğru bulması arasında ilişki vardır.
6. Türklerin, Türkiye'deki Suriyeli mülteci nüfusun Türkiye'nin ekonomik durumunu olumlu/olumsuz etkilediğini düşünmesiyle Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için yaptığı harcamaları doğru/yanlış bulması arasında ilişki vardır.
7. Sosyal medyada/medyada Suriyeli mültecilerle ilgili yapılan olumlu/olumsuz haberler, Türklerin Suriyeli mülteciye bakış açısını etkilemekte ve Türklerin bu haberlerden olumlu/olumsuz yönde etkilenmelerine neden olmaktadır.

Temel Hipotez 2: Türkiye'nin Suriyeli mültecilerle ilgili eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal politika ve güvenlik çerçevesinde yürüttüğü süreç yönetimi açısından Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönüş dönemeceğine dair belirsizlik; Suriyeli mültecilerin bundan sonraki yaşamlarını Türkiye sınırları içerisinde Türk halkıyla bir arada sürdürecekleri inancını oluşturmada ve bunun sonucu olarak Suriyeli

⁶³ Elde edilen düz ve ilişkişel tablolar sayfa sınırlılığı nedeniyle bu çalışmada verilmemiş, yalnızca sonuçların sayısal, oransal değerleri ve anlamları aktarılmıştır. Okuyucular ilgili tez çalışmasına bakarak, düz ve ilişkişel tablolara ulaşabilirler.

mültecilerle Türkler arasındaki sosyal ve kültürel tutum ve ilişkiler Suriyeliler tarafından olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Alt Hipotezler:

1. Türkiye'nin Suriyeli mültecilerle ilgili süreç yönetiminden Suriyeli mültecilerin memnun olma/olmama durumu Suriyeli mültecilerin sahip olduğu demografik (yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim düzeyi) ve sosyo-ekonomik (mesleki konumu, gelir düzeyi) özelliklerine (beşeri sermaye niteliklerine) göre değişiklik göstermektedir.
2. Suriyeli mültecilerin sahip olduğu demografik (yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim düzeyi) ve sosyo-ekonomik (mesleki konumu, gelir düzeyi) özellikleri, Suriyeli mültecilerin Türkler ile olan komşuluk ilişkilerini etkilemektedir.
3. Suriyeli mültecilerin, Türkiye'nin Suriyeli mültecilerle ilgili süreç yönetiminde uyguladığı açık kapı politikasını doğru bulup/bulmaması ile, bu politikanın kamu güvenliğini tehdit etmediğine yönelik düşünceleri arasında bir ilişki vardır.
4. Suriyeli mültecilerin, Türklerle bir arada yaşamaktan memnun olma/olmama durumuyla, yaşadıkları mahallede Türklerle aralarında güvenlik problemleri yaşanmaması arasında bir ilişki vardır.
5. Suriyeli mültecilerin, eğitimlerinin kendi dillerinde ve kendi müfredatlarına göre verilmemesi gerektiğini düşünmesiyle Suriyeli mülteci ve Türk çocukların bir arada eğitim almasını doğru bulması arasında ilişki vardır.
6. Suriyeli mültecilerin, Türkiye'deki Suriyeli nüfusun Türkiye'nin ekonomik durumunu olumlu/olumsuz etkilediğini düşünmesiyle Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için yaptığı harcamaları yeterli bulması/bulmaması arasında ilişki vardır.
7. Sosyal medyada/medyada Suriyeli mültecilerle ilgili yapılan olumlu/olumsuz haberler, Türklerin Suriyeli mültecilere bakış açısını etkilemekte ve Suriyeli mültecilerin bu haberlerden olumlu/olumsuz yönde etkilenmelerine neden olmaktadır.

4.3. Araştırmanın Bulguları

Demografik Özellikler

Katılımcılar 400 Türk, 400 Suriyeli olmak üzere toplamda 800 kişidir. Türklerin %45,8'i kadın, %54,3'ü erkek, Suriyelilerin %47'si kadın, %53'ü erkektir. Türklerin %24,3'ü, Suriyelilerin ise %30,3'ü 26-33 yaş grubunda yoğunluk göstermektedir. Türklerin %37'si lise, Suriyelilerin %44'ü ilköğretim mezundur ve Suriyelilerin okur-yazar oranı %25,3'tür ve kadınlar yoğunluktadır. Türkler (%60,8) ve Suriyeliler (%77) medeni durum olarak "evli" grubunda yoğunluk göstermektedir. Türklerin %21'i ev hanımı, %19,5'i esnaf/zanaatkâr iken, Suriyelilerin (Suriye'deki meslekleri) %33,5'i ev hanımı, %25,3'ü öğrenci, %13,3'ü esnaf/zanaatkârdır. Türklerin %18,8'inin aylık ortalama hane geliri 9501-10500 TL iken, Suriyelilerin %24,3'ünün aylık ortalama hane geliri 4501-5500 TL'dir. Diğer bir ifadeyle araştırma sürecinde 5.500.35 TL olan asgari ücretin altındadır. Türklerin %59,5'i, Suriyelilerin %42,8'i şu anda fiilen çalışmaktadırlar ve Türklerin %34,5'i esnaf/zanaatkârlık, Suriyelilerin %47,7'si işçilik yapmaktadırlar.

Suriyelilerin Türkiye'ye Gelişi

Türklerin %64,8'i, Suriyelilerin %38,8'i iç savaşın Türkiye'nin diplomatik girişimleriyle durdurulamayacağını düşünmektedir. Türklerin %62'si, Suriyelilerin %14,5'i iç savaşın Türkiye'nin geleceğini olumsuz yönde etkileyeceğini düşünürken, Suriyelilerin %35,8'i Türklerin %25,3'ü olumsuz etkilemeyeceğini düşünmektedir. Türklerin %59,3'ü, Suriyelilerin %80,3'ü, iç savaşın mülteciliği zorunlu hale getirdiğini belirtmektedir. Türklerin %68,5'i açık kapı politikasını doğru bulmaz ve %69,5'i politikanın kamu sağlığını tehdit ettiğini düşünürken, Suriyelilerin %76,3'ü politikayı doğru bulmaktadır. Türklerin %69,8'i Suriyeliler çadır kamplarda yaşamalı, Suriyelilerin %99'u kentlerde yaşanmalı demektir. Türklerin ve Suriyelilerin, Suriyeli erkeklerin ÖSO ile birlikte savaşmama nedenlerinde birinci sırada "savaşmak istememek" yer almaktadır. Türklerin diğer cevapları yoğunluk

Misafirlikten Vatandaşlığa: Suriyeli Mülteciler Süreci

sırasına göre; vatanın kutsallığına inanmama (%27,3), Türkiye’de veya başka ülkede hayat kurma isteği (%16,8), Esad’ın ordusuyla şartların eşit olmaması (%14,8), siyasi tercihler (%7,2), diğer (aile bütünlüğü korumak ve rahat yaşam sürmek isteme) (%6,3), Suriyelilerin diğer cevapları yoğunluk sırasına göre; Esad’ın ordusuyla şartların eşit olmaması (%26,8), siyasi tercihler (%17), Türkiye’de veya başka ülkede hayat kurma isteği (%12), diğer (%9,8) (aile bütünlüğü korumak ve rahat yaşam sürmek isteme), vatanın kutsallığına inanmama (%0,3) şeklindedir.

Türklerin %66’sı Suriyelilerin ülkelerine dönmeyeceklerini düşünürken, Suriyelilerin 58’i ülkelere dönmeyeceklerini belirtmiştir. Türklerin %81’i, Suriyelilerin %36,5’i Suriyeliler arasında güvenlik sorunu oluşturacak kişilerin var olduğunu düşünmektedir. Türklerin %67,3’ü Türkiye’nin Suriyelilere yönelik süreci doğru yönetmediğini düşünürken, Suriyelilerin %63,7’si sürecin doğru yönetildiğini düşünmektedir. Türklerden sürecin doğru yönetildiğini düşünenlerin gerekçeleri yoğunluk sırasına göre; gereken yapıldı (%39,2), hem imkân verildi (%31,6), Müslümanlığın gereği yapıldı (%17,7), Türkiye gücünü kanıtladı (%11,4) şeklindedir. Suriyelilerden sürecin doğru yönetildiğini düşünenlerin gerekçeleri; her imkân verildi (%40), gereken yapıldı (%29), güvenli ortam sağlandı (%25,1), Müslümanlığın gereği yapıldı (%5,9) şeklindedir. Sürecin doğru yönetilmediğini düşünen Türklerin gerekçelerinde ise ‘kontROLSÜZ ALIM’ (%39,8) cevabı birinci yoğunluğu oluşturmaktadır. Diğer cevaplar yoğunluk sırasına göre; kentlere alınmamalıydı (%16,7), fazla tolerans gösterildi (%11,2), dönmeleri için çaba yok (%9,3), kendi vatandaşından önde tuttu (%5,9), ekonomi Suriyeli mülteciler yüzünden bozuldu (%5,6), Avrupa’ya gitmelerine izin verilmiyor (%5,2), oy için vatandaşlık veriliyor (%4,1), Avrupa para veriyor Türkiye bakıyor (%2,2) şeklindedir. Sürecin doğru yönetilmediğini düşünen Suriyelilerin gerekçelerinde birinci yoğunluğu oluşturan cevap; ‘yardımları kestiler’ (%41) cevabıdır. Diğer cevaplar yoğunluk sırasına göre; göndermek istiyorlar (%25,6), siyasette kullanılıyor (%11,5), Suriye’deki gibi yaşayamıyorum (%9), Suriye’deki iş imkânlarını istiyorum (%9), güvende hissetmiyorum (%3,8) şeklindedir.

Türklerin %69,5’i Suriyelilere vatandaşlık verilmemeli derken, Suriyelilerin %73,3’ü Türk vatandaşı olmak istemektedir ve %79,3’ü Türk vatandaşı olmanın daha avantajlı olduğunu düşünmektedir. Türklerin %64,ü Suriyelilerin Türk vatandaşı olması durumunda yasalara uygun olarak yaşamayacaklarını düşünmektedir.

Bir Arada Yaşam

Türklerin %40,5’i, Suriyelilerin %29,8’i yaşadıkları mahallede karşı uyrukta olanlarla güvenlik problemi yaşamaktadır. Türklerin %77,5’i Suriyelilerle bir arada yaşamaktan memnun değilken, Suriyelilerin %84,5’i memnundur. Türklerin %58,5’inin Suriyeli komşusu bulunmaktadır ve bunların %67,1’inin Suriyeli komşularıyla ilişkileri kötüdür. Suriyelilerin tamamının Türk komşusu bulunmaktadır ve %74,8’inin Türk komşularıyla ilişkileri iyidir. Türklerin ve Suriyelilerin, ilişkilerin iyi olmasını; ‘günaydın’, ‘iyi akşamlar’, ‘selamünaleyküm’ vb. şekildeki selamlaşma ifadelerine indirgedikleri anlaşılmıştır. Türkler, temiz olmama, gürültü yapma vb. nedenlerle Suriyeli komşularıyla ilişkilerinin iyi olmadığını belirtmektedir. Suriyeliler ‘dışlanma’ sonucunda kötü ilişkiden söz etmiştir.

Türklerin %84,2’si, Suriyelilerin %86,8’i karşı uyruktan komşusuyla tartışma yaşamamıştır. Türklerden Suriyeli komşusuyla sorun yaşayanların tartışma nedenleri yoğunluk sırasına göre; kavga/gürültü (%51,4), Suriyelilerin kalabalık yaşaması (%24,3), çocuklar yüzünden (%13,5), çöp atma (%10,8) şeklindedir. Suriyelilerden Türk komşularıyla sorun yaşayanların tartışma nedenleri yoğunluk sırasına göre; mahallede istenmeme (%54,7), kavga/gürültü (%15,1), çocuklar yüzünden (%13,2), kalabalık yaşama (%9,4), yemek kokusu (%7,5) şeklindedir. Suriyelilerin belirttikleri gerekçeler, kendilerinden kaynaklanan gerekçelerdir. Türklerin %84’ü, Suriyelilerin %85,3’ü karşı uyruktan herhangi biriyle güvenlik problemi yaşamamıştır.

Türklerin %73,8’i Suriyelilerin yaşadıkları yerin suç oranını artırdığını düşünürken, Suriyelilerin %46,8’i artırmadıklarını düşünmektedir. Türklerin %58’i, Suriyeli erkeklerin Türk kadınlarının sosyal yaşamını olumsuz etkilediğini düşünürken, Suriyelilerin %51’i böyle bir durumun söz konusu olmadığını belirtmiştir.

Türklerin %80,5'i; Türkler gibi değiller, Türklere kimse yardım etmez, Araplar Türkleri sevmez, ülkeleri güçsüz, birlikte yaşam zor, kendi vatanını korumayan bizi de korumaz gerekçeleriyle Suriyelilerin Türkleri mülteci olarak kabul etmeyeceğini düşünmektedir. Suriyelilerin %84,3'ü; savaş halinden anlarız, Müslümanlık önemli, karşılıklı yardım, kardeş gibiler, tarihte mülteci kabul ettik gerekçeleriyle Türkleri mülteci olarak kabul edebileceklerini belirtmiştir. Suriyelilerde kabul etmeme gerekçelerinde birinci sırada "bir arada yaşam zor" yer almaktadır. Diğer gerekçeleri yoğunluk sırasına göre; Türkler Suriye'ye uyum sağlamazlar, Türkler Arapça öğrenmezler, Türkler bizi sevmiyorlar/istemiyorlar şeklindedir.

Türklerin %55,5'i Suriyelilerin Arap milliyetçiliği, Suriyelilerin %66'sı Türklerin Türk milliyetçiliği yaptığını düşünmektedir. Türklerin Suriyelilerin Arap milliyetçiliği yaptığını düşünme nedenleri yoğunluk sırasına göre; Suriye'deki gibi yaşıyorlar, bize karşı birlik oluyorlar, Araplar milliyetçidir, bir arada yaşıyorlar, Türkçe öğrenmiyorlar şeklindedir. Suriyelilerin, Türklerin milliyetçilik yaptığını düşünme nedenleri de yoğunluk sırasına göre; Türkler milliyetçidir, Türkler Arapları sevmiyorlar, Arapçaya/bayrağımıza izin vermiyorlar, birbirlerini koruyorlar, kız vermiyorlar şeklindedir.

Türklerin %67'si, Suriyelilerin %75'i, Türk ve Suriyeli çocukların aynı şartlarda eğitim almaları nedeniyle, eğitim alanında gereken gelişmelerin sağlandığını düşünmektedir. Türklerin %84,3'ü, Suriyelilerin %75,5'i Suriyeli çocukların eğitimlerinin Suriye'deki gibi olmaması gerektiğini belirtmektedirler. Türklerin %64,5'i, Suriyelilerin %67,8'i, Suriyelilerin eğitim düzeylerinin Türkiye şartlarına uygun olmadığını düşünmektedir. Türklerin %50,7'si Türk çocuklarıyla Suriyeli çocukların bir arada eğitim almasını doğru bulmazken, Suriyelilerin %77,8'i doğru bulmaktadır.

Türklerin %89'u, Suriyelilerin ise %66,3'ü, Suriyelilerin Türkçeyi zorunlu olarak öğrenmesi gerektiğini düşünmektedir. Suriyelilerde yaş düzeyi arttıkça Türkçenin zorunlu olarak öğrenilmesi gerektiğine yönelik düşüncede azalma görülmektedir. Türklerin, Suriyelilerin Türkçe öğrenmesi gerektiğini düşüncelerinin nedenleri yoğunluk sırasına göre; Türkiye'de yaşandığı için, Türklerle iletişim kurabilmek için, gelecekte Türkiye'de yaşamak istiyorlarsa, zorunda kalınacağı için şeklindedir. Suriyelilerin Türkçe öğrenme gerektiğine yönelik düşüncelerinin nedenleri yoğunluk sırasına göre; Türklerle iletişim kurabilmek için, Türkiye'de yaşandığı için, zorunda kalınacağı için, gelecekte Türkiye'de yaşamak isteniyorsa şeklindedir.

Türklerin %84,5'i, Suriyelilerin ise %82,8'i, Türkiye'nin Suriyelilerin sağlık imkânlarına erişimleri konusunda gerekli imkânları sağladığını belirtmişlerdir. Suriyelilerin %9,8'i, Türkiye'de herhangi bir sağlık hizmeti almamıştır. Türkler, Suriyelilerin ilaçlarının ücretsiz karşılanmasını doğru bulmazken (%73), Suriyeliler ilaçları ücretsiz almanın ekonomik yüklerini azalttığını belirtmişlerdir (%64). Türklerin %83,3'ü, Suriyelilerin %64,5'i, Suriyelilerin sağlık hizmeti giderlerinin AB tarafından karşılanması gerektiğini düşünmektedir. Suriyelilerin kültürel olarak çok çocuklu ailelere sahip olması, Türklere göre sağlık alanında olumsuz etkilere yol açarken (%66,5), Suriyelilere göre çok çocuk sağlık alanında olumsuz etkilere yol açmamaktadır (%45,8). Türklerin %70,5'i, Suriyelilerin, Suriyeli doktorlardan, Suriyelilerin %69,3'ü ise Türk doktorlardan sağlık hizmeti almaları gerektiğini düşünmektedir. Suriyelilerin %54,3'ünün sağlık sorunu bulunmamaktadır. Suriyelilerin en fazla yaşadığı sağlık sorunu "iç hastalıklarıdır". Türklerin %42,8'i, Suriyelilerin yaşadıkları sağlık sorunlarının, kişisel bakım kurallarına yani hijyene dikkat etmediklerinden kaynaklandığını belirtmektedir.

Suriyelilerin %70,3'ü, sağlık durumlarının Suriye'den Türkiye'ye geldiklerinden bugüne dek değişiklik göstermediğini belirtmişlerdir. Türklerin %75,5'inin kendisi, çocuğu veya bir yakını Suriyelilerden kaynaklanan hastalıklardan birine yakalanmazken, %6,3'ünün kendisi veya bir yakını yakalanmıştır. Suriyelilerin %68'i, Suriye'den Türkiye'ye gelirken sağlık kontrolünden geçmiştir. Sağlık kontrolünden geçmeyenlerin (%32) tamamına yakını erkeklerdir ve bu kişilerin bazıları kaçak yollarla Türkiye'ye geldiklerini belirtmişlerdir. Türklerin %64,3'ü, Türkiye'deki mevcut Suriyeli nüfusun sağlık alanını olumsuz etkilediğini düşünürken, Suriyelilerin %63,7'si sağlık alanında olumsuz etkilere neden olmadıklarını düşünmektedirler.

Türklerin %82'si, Suriyelilerin Türkiye ekonomisini olumsuz etkilediğini düşünürken, Suriyelilerin %52,3'ü olumsuz etkilemediklerini düşünmektedir. Türklerin %46,2'sinin çalıştığı yerde Suriyeli yoktur. Türklerin %33,6'sı kendi işini kurmuştur dolayısıyla birlikte çalıştığı/çalıştırdığı Suriyeli bulunmamaktadır. Türklerin %14,7'si Suriyeli/Suriyelilerle birlikte aynı işi yapmasına rağmen, Suriyeli çalışandan daha yüksek ücret almaktadır. Türklerin %5'i ise aynı işi yaptığı Suriyeli/Suriyelilerle aynı ücreti almaktadır. Türklerin %0,4'ünün çalıştığı yerde Suriyeli olmasına rağmen, kendi konumundan altta çalışmaktadırlar. Suriyelilerin %57,9'u ise, Türk çalışanlarla aynı işi yapmasına rağmen, onlardan daha düşük ücret almakta, %12,3'ü Türk çalışanlarla aynı konumda çalışmamakta (farklı işler yapmakta), %11,7'si aynı işte çalıştığı Türk çalışanlarla aynı ücreti almakta, %10,5'inin çalıştığı yerde Türk çalışan bulunmamakta, %7,6'sı ise kendi işini kurduğu için Türk çalışanı bulunmamaktadır. Türklerde Suriyeli çalışanlardan yüksek ücret alanlar ve Suriyelilerde Türk çalışanlardan düşük ücret alanların en fazla yoğunluk gösterdiği meslek grubu işçiliktir.

Türlere göre Suriyelilerin düşük ücret almayı kabul etme nedenleri; başka iş bulamama, diğer (Suriyeli oldukları için her yer düşük ücret veriyor, Suriyeli oldukları için böyle olmalı), ekonomik şartlar, evde çalışan nüfus fazla olduğu için maaş toplamları yetiyor şeklindedir. Suriyelilere göre bunun nedeni; başka iş bulamama, diğer (Suriyeli olduğumuz için her yer düşük ücret veriyor), ekonomik şartlar, evde çalışan nüfus fazla olduğu için maaş toplamları yetiyor şeklindedir. Türklerin %71,5'i Türkiye'deki mevcut Suriyeli nüfusun, Türklerin iş bulma imkânlarını azalttığını düşünürken, Suriyelilerin %56,8'i Türklerin iş bulma imkânlarını azaltmadıklarını düşünmektedirler. Suriyelilerin %43,5'i herhangi bir işte kayıt dışı çalıştığını belirtmiştir. Türklerin %75'i, Suriyelilerin kayıt dışı istihdam oranını artırdığını düşünmektedir. Türklerin %71'i, Suriyelilerin işgücü piyasasında ücret düşüklüğüne neden olduğunu düşünürken, Suriyelilerin %36,3'ü ücret düşüklüğüne neden olmadıklarını düşünmektedir.

Suriyelilerin %58,8'i, alışverişlerini genellikle Türk esnaflardan, (esnafların yanı sıra diğer marketlerden, mağazalardan vb.) yaparken, %41,3'ü Suriyeli esnaflardan yapmaktadır. Suriyelilerin, alışverişlerini genellikle Türk esnaflardan yapma nedenleri; çeşit çok, daha yakın, daha kaliteli, daha sağlıklı ve yardım kartı kullanıyorum şeklindedir. Suriyelilerin genellikle Suriyeli esnaflardan alışveriş yapma nedenleri; tanıdık, veresiye var, Suriye'de gibi hiss ediyorum, daha ucuz, daha iyi anlaşıyorum şeklindedir. Türklerin %95,5'i, herhangi bir Suriyeli esnaftan alışveriş yapmamıştır.

Türklerin %78,8'i, Türkiye'nin Suriyeliler için yaptığı maddi harcamaları desteklemezken, Suriyelilerin %25,8'i harcamaları yeterli bulmakta, %54,8'inin ise yapılan maddi harcamalar hakkında bir fikri bulunmamaktadır. Suriyelilerin %51,5'i oturdukları evin kira fiyatından memnunken, %48,5'i memnun değildir. Türkler, Suriyeliler nedeniyle artan kira fiyatlarını fırsatçılık olarak değerlendirmektedir. Suriyelilerin %11,3'ü Kızılay kart ile maddi yardım almakta, bunların %99,3'ü yardımı yeterli bulmamaktadır. Türklerin %70'inin AB kaynaklı bu maddi yardımdan haberi vardır. Türkler (%71,3), Türkiye'nin, Suriyeliler ise (%46,3) AB'nin daha fazla maddi harcama yaptığını düşünmektedir.

Suriyelilerin %5'i STK vb. yerlerden maddi destek almakta, bu maddi destekleri mutfak masrafları, kira ve giyim ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmaktadır. STK vb. yerlerden maddi destek alan Suriyelilerin %10'u aynı yardım aldığını (gıda, giyim, kırtasiye vb.) belirtmiştir. Türklerin %64,3'ü bu yardımları doğru bulmamaktadır. Çünkü Suriyelilerin; öncelik olmamaları gerektiğini, kalıcılıklarını artıracığını, ihtiyaçları olmadığını, alıştıklarını, hak etmediklerini ve güçlendiklerini düşünmektedirler.

Türklerin %47,8'i, Suriyelilerin %84'ü dini inanç ve değerlerin karşılıklı olarak uyumlu olduğunu belirtmiştir. Türklerden dini inanç ve değerlerin uyumlu olmadığını düşünenler, Suriyelilerin İslam'ı Arap kültürüne göre yaşadıklarını belirtmişlerdir. Türklerin %46,3'ü Suriyelilerin, Suriyelilerin %63,5'i Türklerin İslam dinini farklı yaşamadığını düşünmektedir. Türklerin ve Suriyelilerin sahip oldukları etnik/ulusal dini kimlikler, Türklerin Suriyelilere bakış açısını etkilemezken (%62), Suriyelilerin Türklerle bakış açısını ortak dini inanç kapsamında olumlu etkilemektedir (%73,8).

Türklerin %80'i Suriyeliler ile gelecekte de bir arada yaşamak istemezken, Suriyelilerin %66,3'ü istemektedir. Türklerin %57'sinin Suriyelilerin yemek kültürü hakkında bir fikri yokken, Suriyelilerin %72,3'ü Türklerin yemek kültürünü beğenmektedir. Suriyelilerin %65,5'i Türkiye'deki

kılık kıyafet tarzını kendine yakın bulmaktadır. Türklerin %50'si Suriyelilerin yerel/kültürel kıyafetlerini Türkiye'de giymelerinden rahatsızlık duymazken, %41,5'i rahatsızlık duymaktadır. Türkler (%69), farklılık (kültürel farklılık), soylar karışmamalı (Türk Türk'le evlenmeli), vatandaşlık için evleniyorlar, aileye önem vermiyorlar, kalıcı olurlar gerekçeleriyle Suriyelilerin ve Türklerin evlenmelerini doğru bulmazken, Suriyeliler (%63,2) Müslümanlık önemli, ırkçılık yapılmamalı, evlenenler var mutlular, anlaşmak mümkün, Türk'le evliyim mutluyum gerekçeleriyle doğru bulmaktadır. Türklerin %71,5'i herhangi bir Suriyeliye maddi yardım yapmadığını belirtirken, Suriyelilerin %51,7'si aynı ve nakdi şekillerde Türk komşularından yardım aldıklarını belirtmişlerdir.

Suriyelilerin diğer ülkeler yerine Türkiye'yi tercih etme nedenleri yoğunluk sırasına göre; din kardeşliği, mecburiyet, sınır komşusu olması, benzer kültürler, ekonomik şartlar, diğer (başka ülkelerin kabul etmemesi, Türkiye'ye girişin kolay olması) şeklindedir. Türklerin, Suriyelilerin diğer ülkeler yerine Türkiye'yi tercih etme nedenlerine yönelik düşünceleri; mecburiyet, sınır komşusu olması, din kardeşliği, diğer (başka ülkelerin kabul etmemesi, Türkiye'ye girişim kolay olması), ekonomik şartlar, benzer kültürler şeklindedir.

Türklerin %87,8'i çok eşli hayatı doğru karşılamazken, Suriyelilerin %66'sı çok eşli hayatın Türkiye'de olumlu karşılanmadığını belirtmiştir. Türklerin Suriyelilerden rahatsız oldukları tutum ve davranışlar yoğunluk sırasına göre incelendiğinde; rahatsızlık veriyorlar, Türkiye'yi sahipleniyorlar, dönmek istemiyorlar, rahatsız olduğum durum yok, nankörler, kültürlerini yaymaya çalışıyorlar, menfaatçiler şeklindedir. Suriyelilerin Türklerden rahatsız oldukları tutum ve davranışlar yoğunluk sırasına göre incelendiğinde; rahatsız olduğum durum yok, ırkçılık, gitmemizi istiyorlar, önyargı, yardım etmiyorlar, ucuz işgücü olarak görüyorlar şeklindedir. Türklerin %62,5'i Suriyelilerin Türkiye'deki yaşama uyum sağlayamadıklarını düşünürken, Suriyelilerin %66,8'i uyum sağladıklarını belirtmişlerdir.

Türklerin %53'ü, Suriyelilerin %79,8'i karşılıklı kültürel çatışma yaşamamıştır. Türklerin %73,5'i, Suriyelilerin %78,5'i gelenek-göreneklerine bağlıdır. Türklerin %39'u Suriyelilere yönelik uyum projelerini desteklerken, Suriyelilerin %46,5'i bu projelerden memnundur. Türklerin %57,5'i Suriyelilerin kayıt dışı şekilde yaşadıkları yerlerden çıkarılmaları konusunda "Türkiye denetiminde haklı doğru buluyorum" derken, Suriyelilerin %53,8'i "gidecek yer yok tolerans gösterilmeli yanlış buluyorum" demıştır.

Türklerin %89,3'ü, Suriyelilerin %45'i sosyal medya kullanmaktadır. Türklerin %63,5'i, Suriyelilerin %34,8'i, Suriyelilerle ilgili yapılan haberlerin doğru olduğuna inanmaktadır. Suriyelilerle ilgili yapılan bu haberler, Türklerin Suriyelilere bakış açısını etkilemektedir (%67,8). Suriyelilerin %56'sı yapılan haberlerin Türklerin onlara yönelik bakış açısını etkilediğini belirtmiştir. Sosyal medyada/medyada Suriyelilerle ilgili yapılan olumsuz haberlerin katılımcıları nasıl etkilediği araştırılmıştır. Buna göre Türklerin verdikleri cevaplar yoğunluk sırasına göre; korku/tedirginlik, gelecek kaygısı, önyargı, etkilemiyor, gerginlik artıyor, sosyal ilişki kurmama, üzüntü duyma şeklindedir. Suriyelilerin verdikleri cevaplar yoğunluk sırasına göre; etkilemiyor, korku/tedirginlik, önyargı, gerginlik artıyor, sosyal ilişki kurmama, gelecek kaygısı şeklindedir.

5. Tartışma

5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Türkiye'deki Suriyelilerin demografik görünümü literatürde; Suriyelilerin kamp içi-dışı cinsiyet dağılımları %50,9 erkek, %49,10 kadın şeklindedir.⁶⁴ Bu çalışmada Suriyeli katılımcıların cinsiyet dağılımı ise %53'ü erkek, %47'si kadındır. Oranlar birbirine yakın olmakla birlikte, Türkçe bilen Suriyeli erkeklerin Suriyeli kadınlara göre daha fazla olması, cinsiyet dağılımını etkilemiştir.

Suriyelilerin %26'sı ilkökul mezunu, %23'ü ise okur-yazar değildir.⁶⁵ Bu çalışmada da benzer olarak; Suriyelilerin %25,3'ü okur-yazar, %44'ü ilköğretim mezunudur. Araştırmanın yapıldığı Altındağ

⁶⁴ AFAD, 2017.

⁶⁵ AFAD, 2017.

ilçesinin 2021 adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre ilçe nüfusu 407675'tir. Bu nüfusun %49,9'u kadın, %50,1'i erkektir.⁶⁶ Bu çalışmada Türk katılımcıların %46,7'si kadın, %54,3'ü erkektir.

Bireylerin eğitim düzeyleri, sosyal ilişkiler, saygınlıklar ve toplumsal statüler üzerinde etkili ve belirleyici bir faktördür. TÜİK verilerine göre Türklerin %44,9'u lise, %30,8'i Üniversite/Yüksekokul mezunudur.⁶⁷ Bu çalışmada da TÜİK verilerine yakın oranlarla, Türklerin %37'si lise, %23,8'i Üniversite/yüksekokul mezunudur. Literatürde yer alan bir araştırmaya göre Suriyelilerin yaklaşık yarısı ya hiç okula gitmemiştir veya okur-yazar değildir. Çünkü Türkiye'ye gelen Suriyelilerin çoğu kırsal ve oldukça geleneksel bir bölgeden gelmektedirler. Bu tablo, Türkiye eğitim seviyesinin oldukça altında kalmaktadır.⁶⁸ Bu çalışmada ise Suriyelilerin %25,3'ü okur-yazar, %44'ü ilköğretim mezunudur. Cinsiyet değişkenine göre eğitim düzeyine bakıldığında; Türklerde kadınların %33,9'u, erkeklerin ise 39,6'sı lise mezunudur. Araştırmanın başkentte yapılması, eğitim imkânlarına erişim yönünden cinsiyet ayrımı görülmemesini sağlamıştır. Suriyelilerde ise kadınların %38,3'ü okuryazar, erkeklerin %49,5'i ilköğretim mezunudur. Daha önce de belirtildiği gibi Suriyelilerin kırsal ve geleneksel bir bölgeden gelmeleri, eğitim seviyeleri üzerinde etkili olmuştur. Türklerin aksine Suriyelilerde cinsiyet üzerinden eğitim düzeyi farkı görülmektedir. Bu durum Suriyelilerin geldikleri bölgelerde yeterince eğitim imkânlarına ulaşamadıklarını akla getirdiği gibi geleneksel yapı ve kırsalda yaşamının, kadının eğitim fırsatları konusunda ikincil durumda kaldığını da düşündürmektedir.

Literatürde yer alan bir araştırmada, Suriyelilerin medeni durumları; (kamp dışında yaşayanların) %52,5'inin bekâr, %44,6'sının evli olduğu görülmektedir.⁶⁹ Bu çalışmada ise Suriyelilerin %77'si evli, %16,3'ü bekârdır. Türk katılımcıların %60,8'i evli, %31,8'i bekârdır. Savaş toplumu olmaları nedeniyle Suriyelilerde dul kalma oranının yüksek olması beklenirken örneklemede bu oran %6,5 düzeyindedir. Suriyelilerin yaş dağılımına bakıldığında kamp dışındaki Suriyelilerin %52,2'si 19-54 yaş aralığındadır. Araştırmada Türkler (%24,3) ve Suriyeliler (%30,3) 26-33 yaş grubunda yoğunluktadır.

Literatürde yer alan bir araştırmada, kamp dışında bulunan Suriyelilerin %49,9'unun herhangi bir mesleği bulunmamakta, meslek sahibi olanlar ise el işçiliği ve zanaatkâr meslek gruplarında yoğunluk göstermektedir.⁷⁰ Başka bir çalışmada; öğrenci, işçi, ev hanımı gruplarında yoğunluk görülmektedir.⁷¹ Ankara'daki mesleki sektörlerin dağılımına bakıldığında ise; küçük imalat sanayi ve büyük imalat sanayi, hizmet sektörlerinde yoğunluk görülmektedir.⁷² Bu çalışmada da benzer şekilde Suriyeli katılımcıların Suriye'de iken icra ettikleri meslekleri incelendiğinde, esnaf/zanaatkâr, işçi mesleklerinde yoğunluk görülmektedir. Bunun yanı sıra Suriyeli katılımcıların %33,5'inin Suriye'de iken ev hanımı olduğu görülmüştür. Araştırma bulgularında Türklerin yoğunluk gösterdiği meslek grupları ise; esnaf/zanaatkâr ve hizmet sektöründe satış elemanıdır. Ayrıca %33,5'i ev hanımıdır. Katılımcıların şu anki meslekleri incelendiğinde ise; Türklerin, esnaf/zanaatkâr ve hizmet sektöründe satış elemanı olarak yoğunluk gösterdiği görülmektedir. Suriyelilerin ise işçi, hizmet sektöründe satış elemanı mesleklerinde yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Literatürde yer alan Ankara'daki mesleki sektör dağılımlarında yoğunluk görülen meslekler ile katılımcıların meslekleri örtüşmektedir.

Literatürde yer alan bir çalışmaya göre, kamp dışında bulunan Suriyelilerin aylık gelir dağılımlarına bakıldığında, %83'ünün aylık gelirinin 0-75 ABD doları olduğu görülmektedir. Ortalama gelir ise 72 dolardır.⁷³ TÜİK verilerine göre 2022 yılı hane halkı aylık kullanılabilir gelir 98 bin 416 Türk Lirasıdır.⁷⁴ Aylık olarak ise yaklaşık 8 bin 216 Türk Lirası yapmaktadır. Türkiye'de 2022 yılında asgari ücret 5 bin 500 Türk Lirasıdır. Dolayısıyla hane halkı aylık geliri asgari ücretin üzerindedir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre Suriyelilerin yoğunluk gösterdiği ortalama aylık hane geliri 4501-5500 Türk Lirasıdır. Yani Suriyelilerin çoğu, aylık olarak asgari ücretin altında bir gelire sahiptir.

⁶⁶ TÜİK, 2022.

⁶⁷ TÜİK, 2021.

⁶⁸ Erdoğan, 2019, 8.

⁶⁹ AFAD, 2017.

⁷⁰ AFAD, 2017.

⁷¹ Günay vd., 2022, 1714.

⁷² Ankara Ticaret Odası, 2022.

⁷³ AFAD, 2017.

⁷⁴ TÜİK, 2023.

Araştırmada Türklerin aylık ortalama hane gelirinde yoğunluk gösterdiği ortalama aylık hane geliri ise 9501-10500 Türk Lirasıdır. Görüldüğü üzere iki uyruk arasında gelir düzeyi eşitsizliği görülmektedir. Toplumların uyum içerisinde yaşayabilmeleri üzerinde etkili olan sosyo-ekonomik faktörler, iki uyruk arasındaki gelir düzeyi eşitsizliği ile birlikte farklılaşmaktadır. Dolayısıyla bir arada uyum içerisinde yaşamının önünde, gelir dağılımı olumsuz bir etken olarak görülebilmektedir.

5.2. Suriyelilerin Türkiye'ye Gelişi

Türkiye, Suriye'de çıkan iç karışıklığa yönelik başlangıçta çekingen tavır sergilemiş, ilerleyen süreçlerde şiddetin giderek artması ile ikna çabalarına başlamış ancak bu çabalar sonuçsuz kalmıştır.⁷⁵ Araştırmada elde edilen bulgulara göre Suriye'deki iç savaşın, Türkiye'nin diplomatik girişimleri ile durdurulamayacağı sonucuna varılmıştır (Türkler %64,8, Suriyeliler %38,8).

Helton'a göre,⁷⁶ davetsiz misafirlerin farklı olması, ev sahibi toplum tarafından kimliğe yönelik bir tehdit olarak algılanabilir ve davetsiz misafirlerin ev sahibi toplumun kaynaklarına, hizmet erişimi kapsamında ulaşması tehdit olarak görülebilir. Araştırmada, Suriye'deki iç savaş, Türklerle (%62) göre Türkiye'nin geleceğini tehdit ederken, Suriyelilere (%35,8) göre tehdit etmemektedir. Suriyelilerin %14,5'i iç savaşın Türkiye'nin geleceğini tehdit ettiğini düşünürken, %49,8'inin bu konu hakkında bir fikri yoktur. Yani Türkler, Suriyelilerin Türkiye'ye gelişini, Türkiye'nin ekonomik, sosyal, eğitim, sağlık ve güvenlik açısından olumsuz yönde etkileyeceğini düşünürken, Suriyelilerin düşüncesi, olumsuz bir etkiye neden olunmayacağı yönündedir. Suriye Siyasi Araştırma Merkezi verilerine göre, Suriye'deki iç savaşta 670 binden fazla insanın hayatını kaybetmesiyle çok sayıda insan ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır.⁷⁷ Araştırmada Suriye'deki iç savaşın Suriyelilere göre (%80,3) mülteci olmayı zorunlu hale getirdiği, Türklerle göre ise zorunlu hale getirmediği (%59,3) sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü Türkler, Suriyelilerin ülkelerini savunmaları gerektiğini düşünmektedir. Yaş düzeyine göre incelendiğinde, Suriyelilerin yaşı arttıkça 'mülteci olma zorunlu hale geldi' düşüncesindeki azalma dikkat çekicidir. Bu sonuç, Suriyelilerin bir kısmının Türkiye'ye hayatını kurtarmak için değil, daha iyi şartlarda bir yaşam sürmek için geldiğini düşündürmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası özellikle genç yaş kategorisindeki Suriyeliler için; savaşın yarattığı güvensizlikten ya da hayati tehditten ziyade daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak şeklinde göçü motive eden⁷⁸ bir politika olarak işlev görmüştür. Nitekim çalışmada Suriyelilere yönelik uygulanan açık kapı politikası, Türkler tarafından doğru bulunmamakta (%68,5), Suriyeliler tarafından doğru bulunmaktadır (%76,3). Çünkü Türkler, Türkiye'deki huzurlu ve güvenli yaşam alanının tehlikeye girdiğini düşünmektedir. Suriyeliler için açık kapı politikası, yeni bir hayata açılan kapı olarak nitelendirilmektedir.

Literatürde Türklerin, Suriyelilerin şehir bölgelerinin dışında veya kamplarda yaşaması gerektiğini,⁷⁹ başka bir çalışmada da Suriyelilerin kültürel olarak farklı olmaları nedeniyle şehir hayatına karışmamaları, kamplarda yaşamaları gerektiğini düşündükleri görülmektedir.⁸⁰ Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Türklerin %69,8'i, Suriyelilerin kentlerde değil kamplarda yaşaması gerektiğini düşünmektedir. Suriyeliler ise kamp şartlarının zor olduğunu belirterek (%99) kentlerde yaşamaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Literatürde, Suriyelilerin veya Türklerin ÖSO ile ilgili yorumlarına yönelik bir araştırma bulunmamaktadır. Ancak Türk halkında Suriyelilere yönelik "ülkeleri için savaşsınlar" şeklindeki tutum, Suriye rejimine karşı bir oluşum olan Özgür Suriye Ordusunu ön plana çıkarmaktadır. Bu çalışmada, Suriyeli erkek mültecilerin ÖSO ile birlikte ülkelerini savunmama nedeni de araştırılmış, bu nedenlerin en başında "savaşmak istememek" (%34,3) olduğu görülmüştür. Çünkü Suriyeliler, Suriye'de çok farklı unsurların farklı görüşleri savunduğunu, bu kişiler içerisinde de akrabalarının, tanıdıklarının olduğunu, dolayısıyla onlara karşı bir savaş vermek istemediklerini belirtmişlerdir.

⁷⁵ Aydemir ve Şahin, 2018, 132.

⁷⁶ Helton, 2002'den aktaran Dündar, 2017, 11.

⁷⁷ Bozkurt, 2018, 62.

⁷⁸ Erdoğan, 2019, 3.

⁷⁹ Güzel, 2021, 159

⁸⁰ Ankaralı vd., 2017, 129.

Suriyelilerin verdikleri diğer cevaplar en fazla yoğunluk gösterenden başlayarak sıralandığında; Esad'ın ordusuyla şartların eşit olmaması, siyasi tercihler (ÖSO içerisinde dahi kimin hangi taraftan olduğunun belirsiz olduğu ve Özgür Suriye Ordusu'nun maddi çıkar odaklı bir unsur olması nedeniyle taraf değiştirmeye hazır kişiler oldukları için savaşmanın anlamsız olacağı), Türkiye'de veya başka bir ülkede hayat kurma isteği, diğer (aile bütünlüğünü korumak ve rahat bir yaşam sürmek isteme) şeklindedir. Türklerin verdikleri cevaplar ise en fazla yoğunlaşılardan başlayarak sıralandığında; savaşmak istememek (%27,8), vatanın kutsallığına inanmamak (%27,3), Türkiye'de veya başka bir ülkede hayat kurma isteği (%16,8), Esad'ın ordusu ile şartların eşit olmaması (%14,8), siyasi tercihler (%7,2), diğer (%6,3) (aile bütünlüğünü korumak ve rahat bir yaşam sürmek isteme) şeklindedir. Genel olarak bakıldığında Türklerin, Suriyelilerin ÖSO ile birlikte ülkelerini savunmama nedenlerinde verdikleri en fazla cevap olan "savaşmak istememek" ile Suriyelilerin en fazla verdikleri cevap olan "savaşmak istememek" örtüşmektedir.

Literatürde Suriyelilerin ülkelerine dönme düşüncelerine yönelik yapılan saha araştırmalarında, 2017'de Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum diyen Suriyelilerin oranı %16,7 iken, 2019 yılında bu oran %51,8'e yükselmiş,⁸¹ 2020'de ise bu oran artarak %77,8'e çıkmış ancak 2021 yılına gelindiğinde bu oran gerileyerek %60,8'e düşmüştür. Geri dönmeme gerekçeleri ise "güvenli bir yer olmaması", Türkiye'de vatandaşlık almak istediğim için", "savaş devam ettiği için" şeklindedir. Türklerin Suriyelilerin ülkelerine geri döneceklerine yönelik düşünce oranları yıllara göre incelendiğinde; 2017'de %38, 2019'da %48,7, 2020'de %47,4, 2021'de ise %42,2 oranında "hiçbiri geri dönmez" cevapları elde edilmiştir. Suriyelilerin 2021 yılında Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim diyenlerin oranı %33,1'dir.⁸² 2022 yılında yapılan bu çalışmada da literatürde yer alan çalışma bulgularına benzer sonuçlar elde edilmiştir. Suriyelilerin %58'i ülkesine dönmeyeceğini (hiçbir şekilde), %24,3'ü döneceğini, %17,8'i ise fikrim yok diyerek, Türkiye'de yaşam şartlarının zorlaşması ve artık burada tutunamamaya başlamaları durumunda ülkelerine dönebileceklerini belirtmişlerdir. Çalışmada Türklerin verdikleri cevaplar ise; %66 Suriyelilerin ülkelerine dönmeyeceği, %23,3'ü dönecekleri, %10,8'i ise bir fikri olmadıkları şeklindedir.

Literatürde Türklerin %62'si, Suriyelilerin şiddet, fuhuş, hırsızlık gibi suçlara karışarak kamu güvenliğine yönelik tehdit oluşturduklarını düşünmektedir.⁸³ Başka bir çalışmada da Türkler, Suriyeliler gelmeden önce daha güvenli ve daha huzurlu bir ortamda yaşadıklarını belirtirken Suriyeliler; Türkiye'de güvende ve huzurlu hissettiklerini belirtmişlerdir.⁸⁴ Yapılan bu çalışmada da Türklerin %81'i, Suriyeliler arasında Türkiye'de güvenlik sorunu oluşturacak kişilerin olduğunu düşünmektedir. Suriyelilerin yarıya yakın bir kısmı (%47,8) bu konu hakkında bir fikri olmadığını belirtmiş, %36,5'i ise, Suriyeliler arasında güvenlik sorunu oluşturacak kişilerin olduğunu, bu kişiler yüzünden haklarında olumsuz yönde genelleme yapıldığını belirtmişlerdir.

Literatürde Suriyeli mültecilerle ilgili yer alan çalışmalar genellikle Suriyelilerin Türklere veya Türklerin Suriyelilere yönelik bakış açıları üzerinedir. Ancak Erdoğan'ın⁸⁵ yaptığı çalışmaya göre Türk toplumunun yaklaşık %70'i, devletin Suriyeliler politikasından memnun değildir. Bu çalışmanın özeti niteliğinde olan "Türkiye'nin Suriyeli mültecilerle ilgili süreci doğru yönettiğini düşünüyor musunuz?" sorusu ile, genel bir bakış açısı ortaya koymaya çalışılmıştır. Bulgular kısmında da detaylı olarak bahsedildiği gibi, Türklerin %67,3'ü sürecin doğru yönetilmediğini düşünürken, Suriyelilerin %63,7'si sürecin doğru yönetildiğini düşünmektedir. Türklerin sürecin doğru yönetildiğine yönelik düşünceleri yoğunluk sırasına göre; gereken yapıldı, her imkân verildi, Müslümanlığın gereği yapıldı, Türkiye gücünü kanıtladı şeklinde iken, Suriyelilerin düşünceleri; her imkân verildi, gereken yapıldı, güvenli ortam sağlandı, Müslümanlığın gereği yapıldı şeklindedir. Sürecin doğru yönetilmediğini düşünen Türklerin düşünceleri yoğunluk sırasına göre; kontrolsüz alım yapıldı, kentlere alınmamalıydı, fazla tolerans gösterildi, dönmeleri için çaba yok, kendi vatandaşından önde tuttu, ekonomi Suriyeli mülteciler yüzünden bozuldu, Avrupa'ya gitmelerine izin verilmiyor, oy için vatandaşlık veriliyor, Avrupa para veriyor Türkiye bakıyor şeklindedir. Suriyelilerin sürecin doğru yönetilmediğine yönelik

⁸¹ Erdoğan, 2019, 16.

⁸² Erdoğan, 2022, 270.

⁸³ Erdoğan, 2014'ten aktaran Ekici, 2019, 709.

⁸⁴ Dündar, 2017, 89.

⁸⁵ Erdoğan, 2022, 183.

düşünceleri ise yoğunluk sırasına göre; yardımları kestiler, göndermek istiyorlar, siyasette kullanılıyor, Suriye'deki gibi yaşayamıyorum, Suriye'deki iş imkânlarını istiyorum şeklindedir.

Türkler'in Suriyeliler konusunda yakındıkları diğer bir husus da vatandaşlık konusuyla ilgilidir. Literatüre yansıyan çalışmalarda da Türkler Suriyelilere vatandaşlık verilmesini istememektedir.⁸⁶ Türklerin, Suriyelilerin vatandaşlık almalarını istememe gerekçeleri arasında, Türkiye'nin homojen yapısının bozulmasını engellemek cevabı öne çıkmaktadır.⁸⁷ 2020'deki araştırmada Türklerin %67,9'u, Suriyelilerin vatandaşlık almaması gerektiğini düşünmektedir.⁸⁸ 2020 yılındaki araştırmada ise Türklerin %49'unun, Suriyelilerin Türk vatandaşlığı almak istediğini düşündüğü görülmektedir.⁸⁹ Suriyelilerden vatandaşlık isteyenlerin oranı %78,2'dir.⁹⁰ Literatürde yer alan çalışmalara genel olarak bakıldığında Suriyeliler Türk vatandaşı olmak isterken, Türkler Suriyelilere vatandaşlık verilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, Türklerin %69,5'i Suriyelilerin vatandaşlık almak istediklerini belirtmiş, Suriyelilerin %73,3'ü ise Türk vatandaşlığı almak istediğini belirtmiştir. Türk vatandaşı olmak isteyen Suriyelilerin, vatandaşlık almaları durumunda Türklerin, Suriyelilerin kendi siyasi partilerini kuracaklarına yönelik düşünceye sahip oldukları görülmüştür. Türklerin %82,7'si bu durumu olumlu karşılamayacağını ifade etmiştir. Suriyelilerin %27'si ise, vatandaşlık almaları durumunda kendi siyasi partilerinin kurulmasını isteyeceklerini belirtmişlerdir. Yine Erdoğan'ın 2019'da yaptığı çalışmada, Türklerin Suriyeliler ile ilgili "vatandaş olmaları ve Türkiye'nin kaderine, geleceğine karar vereceklerini düşünüyorum; 2021'de de vatandaş olmalarından kaygılıyım" şeklinde düşüncelere sahip oldukları görülmüştür.⁹¹ Bu çalışmada da benzer şekilde Türkler, Suriyelilerin vatandaşlık almaları durumunda Türk toplumunun değerlerine saygı göstermeyecekleri, kendi kültürlerine yönelik yaşam biçimini dayatacaklarını belirtmişlerdir.

5.3. Bir Arada Yaşam

Literatürde yer alan çalışmalarda, Türkler, Suriyelilerin güvenlik tehdidi oluşturduklarını düşünmektedir.⁹² Türk toplumunun %85'i, Suriyeliler ile bir arada yaşamak istememektedir.⁹³ Bu çalışmada da Türklerin %77,5'i, Suriyeliler ile bir arada yaşamaktan memnun değilken, Suriyelilerin %84,5'i Türkler ile bir arada yaşamaktan memnundur. Literatürde, Ankara Altındağ'da Suriyeli bir katılımcı ile yapılan nitel bir görüşmede, Suriyeli kadının "yaşadığım mahallede her gün bir olay yaşanıyor" şeklindeki ifadesi, Türkler ile Suriyeliler arasında sık sık gerginlik yaşandığını göstermektedir.⁹⁴ Bu çalışmada da Türklerin ve Suriyelilerin bir arada yaşadıkları mahallelerde karşılıklı olarak güvenlik problemi yaşama durumları araştırılmış, Türklerin %40,5'i, Suriyelilerin ise %29,8'i yaşadıkları mahallede karşılıklı olarak güvenlik problemi yaşandığını belirtmiştir. Ancak güvenlik problemi yaşanmama oranı, yaşanması oranından fazladır. Buna rağmen Türklerin %73,8'i, Suriyelilerin yaşadıkları yerin suç oranını artırdığını düşünmektedir. Suriyeliler ise (%46,8) yaşadıkları yerin suç oranı üzerinde bir etkilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Türklerin %58'i, Suriyeli erkeklerin Türk kadınlarının sosyal yaşamını olumsuz etkilediğini düşünürken, Suriyeliler, Suriyeli erkeklerin olumsuz bir etkide bulunmadıklarını düşünmektedirler (%51). Literatürde yer alan bir çalışmada da benzer sonuçlar görülmüş, Türklerin %59,8'ine göre Suriyeli erkek sığınmacıların, Türkiye'deki kadınların sosyal yaşamları üzerinde olumsuz etkileri olduğu sonucuna varılmıştır.⁹⁵

Literatürde, Suriyeliler, Türkler ile aynı apartmanda, mahallede yaşamaya olumlu bakmaktadır.⁹⁶ Türkler ise Suriyelilerle komşu olmaya olumlu yönde bakmamaktadır.⁹⁷ Aynı mahallede yaşamamanın sonucu olarak Suriyelilerde ve Türklerde karşılıklı olarak komşuluk ilişkilerinden beklentiler

⁸⁶ Ekici, 2019, 707.

⁸⁷ Güney ve Konak, 2016'dan aktaran Ekici 2019, 707.

⁸⁸ Erdoğan, 2022, 176.

⁸⁹ Erdoğan, 2022, 237.

⁹⁰ Erdoğan, 2019, 19.

⁹¹ Erdoğan, 2022, 134.

⁹² Güzel, 2021, 159.

⁹³ Erdoğan, 2022, 158.

⁹⁴ Erdoğan, 2022, 308.

⁹⁵ Tekin Önür ve Onur, 2021, 59.

⁹⁶ Erdoğan, 2022, 231.

⁹⁷ Ekici, 2019, 707.

kapsamında sorunlar yaşanmaktadır.⁹⁸ Bu çalışmada da Türklerin %59,5'inin Suriyeli komşusu/komşuları olduğu tespit edilmiştir. Suriyeli komşusu olan Türklerin %67,1'inin Suriyeliler ile komşuluk ilişkileri iyi değilken, Suriyelilerin %74,8'i ilişkilerinin iyi olduğunu belirtmiştir. Türklerin %84,2'si Suriyeli komşuları ile Suriyelilerin de %86,8'i Türk komşuları ile herhangi bir tartışma yaşamadığını belirtilmiştir.

Suriyelilerden Türklere yönelik sosyal mesafesini 2021'de yakın/çok yakın şeklinde belirtenlerin oranı %74,3'tür.⁹⁹ Türklerin Suriyelilere yönelik sosyal mesafesi ise "uzak" olarak belirlenmiştir.¹⁰⁰ Bu çalışmada da literatüre benzer şekilde, Türklerin Suriyelileri kendilerine fazla yakın hissetmediği (%45,3), Suriyelilerin ise Türkleri kendilerine görece daha yakın hissettikleri (%51,2) görülmüştür. Türkler, Suriyelilerin milliyetçi tavırlar sergilediğini belirtmişlerdir.¹⁰¹ Bu çalışmada da Türklerin %55,5'i Suriyelilerin Arap milliyetçiliği, Suriyelilerin ise %66'sı Türklerin Türk milliyetçiliği yaptığını belirtmiştir. Türklerin bu yöndeki düşüncelerinin gerekçeleri yoğunluk sırasına göre; Suriye'deki gibi yaşıyorlar, bize karşı birlik oluyorlar, Araplar milliyetçidir, bir arada yaşıyorlar, Türkçe öğrenmiyorlar şeklinde iken, Suriyelilerin cevapları yoğunluk sırasına göre; Türkler milliyetçidir, Türkler Arapları sevmiyorlar, Arapçaya/bayrağımıza izin vermiyorlar, birbirlerini koruyorlar kız vermiyorlar şeklindedir.

Suriyelilerin %48,3'ü çocuğunun bir Türk ile evlenmesine izin vereceğini belirtmiştir.¹⁰² Aynı çalışmada Türklerin bir Suriyeli ile evlenmeyi sorun olarak görmedikleri ancak ailelerinin bu duruma izin vermeyeceğini belirttikleri görülmüştür.¹⁰³ Bu çalışmada, Türklerin %69'u Türk-Suriyeli evliliğini doğru bulmazken, Suriyelilerin %63,2'si doğru bulmaktadır. Literatürde yer alan sonuçlara paralel olarak, Türklerin evlilikleri doğru bulmamasının temel nedeni, kültürel farklılık iken, Suriyelilerin doğru bulmamasının temel nedeni farklı milletten biri ile evlilik yapılmaması gerektiğidir. Literatürde yer alan bir başka çalışmada da Türklerin %38'i, çocuklarının Suriyeli biri ile kültürel farklılıklar sebebi ile evlenmesini onaylamamaktadır.¹⁰⁴ Bu çalışmada ise Türklerin %63,7'si çocuğunun bir Suriyeli ile evlenmesine izin vermeyeceğini, Suriyelilerin %52,8'i Müslüman olma şartı ile izin vereceğini belirtmiştir.

Literatürde yer alan bir çalışmaya göre, Suriyeli çocukların Türk çocukları ile birlikte eğitim almasında sorun olarak karşılaşılan durumlardan biri dildir. Ayrıca kültürel farklılıklar da bir arada eğitim almayı zorlaştırmaktadır.¹⁰⁵ Başka bir çalışmada ise Türklerin %55,2'si, devletin Suriyelilerle ilgili eğitim politikasını yanlış bulmaktadır.¹⁰⁶ Yine aynı çalışmada, Suriyelilerin %31,5'i ise, Suriyeli çocukların eğitim sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmadığı %30,1'i ise, Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitim masraflarını karşılayamadığı belirtilmiştir.¹⁰⁷ MEB verilerine göre, Suriyeli çocukların eğitime erişim oranları yıllara göre incelendiğinde 2014'ten 2021 yılına kadar her sene oranlarda yükselme görülmektedir.¹⁰⁸ Suriyelilerin %54'ü, eğitim desteklerini yeterli bulmaktadır. Türklerin %20,9'unun Suriyelilere yönelik politikalarda doğru bulduğu politikalardan biri eğitim politikalarıdır.¹⁰⁹ Bu çalışmada ise elde edilen bulgulara göre Türklerin %67'si, Suriyelilerin ise %75'i, Türkiye'nin Suriyeli çocukların eğitimlerine yönelik gereken geliştirmeleri sağladığını düşünmektedir. Bu düşünce, her iki uyruk için de Türk çocukları ve Suriyeli çocukların aynı şekilde eğitim alması ile ilgilidir. Literatürde; Suriyelilerin %40,2'si, ekonomik yetersizlik nedeniyle çocuklarının okula gidemediğini belirtmiştir.¹¹⁰ Bu çalışmada ise Suriyelilerin %7,2'si, çocuklarının ekonomik yetersizlik nedeniyle eğitim sürecinde sorun yaşadığını belirtmiştir. Literatürde yer alan bir çalışma ile bu çalışma arasındaki fark, katılımcıların ekonomik düzeyi ile ilişkilidir. Bu çalışmada yer alan Suriyeli katılımcılar,

⁹⁸ Bal Kızılhan, 2019, 93.

⁹⁹ Erdoğan, 2022, 123.

¹⁰⁰ Erdoğan, 2022, 230.

¹⁰¹ Erdoğan, 2022, 128.

¹⁰² Erdoğan, 2022, 231.

¹⁰³ Erdoğan, 2022, 128.

¹⁰⁴ Ekici, 2019, 707.

¹⁰⁵ Önal ve Keklik, 2016, 136.

¹⁰⁶ Erdoğan, 2022, 184.

¹⁰⁷ Erdoğan, 2022, 300.

¹⁰⁸ Erdoğan, 2022, 72.

¹⁰⁹ Erdoğan, 2022, 326.

¹¹⁰ Büyükhhan ve Karagöl, 2021, 959.

Büyükhan ve Karagöl tarafından bu çalışma ile aynı sahada yapılan çalışmanın katılımcılarına göre çok daha yüksek bir ekonomik gelir düzeyine sahiptir. Dolayısıyla ekonomik düzey, eğitim süreci üzerinde belirleyici bir faktördür. Türklerin %84,3'ü, Suriyelilerin ise %75,5'i, çocuklarının eğitimlerinin Suriye'deki gibi değil, Türk eğitim sistemine göre olması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü Suriyeliler Türkiye'de bir gelecek kurmak istemekte, Türkler ise Suriyelilere ayrıcalık tanınmaması gerektiğini düşünmektedir.

Literatürde Türklerin %14,2'si Suriyeli çocukların devlet okullarında, Türk çocuklarından ayrı sınıflarda eğitim alması gerektiğini düşünmekte, %3,5'i, Suriyeli çocuklara Türk çocuklardan ayrı Arapça eğitim veren okullarda eğitim verilmesi gerektiğini düşünmektedir.¹¹¹ Bu çalışmada ise Türklerin %50,7'si Türk çocukları ile Suriyeli çocukların bir arada eğitim almasını doğru bulmazken, Suriyelilerin %70,8'i bir arada eğitimi doğru bulmaktadır. Suriyeliler ile Türklerin uyum içerisinde yaşamalarında engel oluşturan durumlardan biri olan "dil öğrenimi" ile ilgili, Türklerin %89'u, Suriyelilerin ise %66,3'ü Türkçe öğrenmenin Suriyeliler için zorunlu hale getirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü Türkler (%36), Suriyelilerin Türkiye'de yaşamaları nedeniyle Türkçe konuşmaları gerektiğini düşünmekte, Suriyeliler (%35,8) ise Türkler ile iletişim kurabilmek için Türkçe öğrenilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Literatürde Türklerin, devletin Suriyelilere yönelik yürüttüğü politikalar arasında en fazla sağlık politikalarını doğru bulduğu (%23,9) görülmektedir.¹¹² Suriyeliler ise son 1 yılda sağlık hizmetlerine erişimleri konusunda herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir (%72,7). Suriyelilerin %86'sı sağlık hizmetlerine erişimden ve hizmetlerden memnundur.¹¹³ Bu çalışmada da literatürle benzer şekilde, Türklerin %84,5'i, Suriyelilerin ise %82,8'i, Türkiye'nin, Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimleri konusunda gerekli koşulları sağladığını belirtmiştir. Literatürde Suriyelilerin ücretsiz ilaç almaları ve yoğun olarak yaşadıkları illerdeki hastanelerde yoğunluk oluşturmaları nedeniyle Türklerin randevu almalarında zorluklar yaşamaları, Türklerin Suriyelilere yönelik bakış açılarını olumsuz yönde etkilemektedir.¹¹⁴ Bu çalışmada da Türklerin %73'ü Suriyelilerin ücretsiz ilaç almasını doğru bulmamakta ve %64,3'ü mevcut Suriyeli nüfusun sağlık alanında yoğunluğa neden olduğunu düşünürken, Suriyelilerin %63,7'si sağlık alanında yoğunluğa neden olmadıklarını, %64'ü de ilaçları ücretsiz almanın ekonomik yüklerini hafiflettiğini belirtmektedir. Suriyelilerin sağlık alanında Türkiye'ye toplam maliyeti yaklaşık 2 milyar TL'dir.¹¹⁵ Dolayısıyla bu çalışmada Türklerle (%83,3) ve Suriyelilere göre (%64,5), Suriyelilerin sağlık hizmeti giderleri AB tarafından karşılanmalıdır.

Suriyelilerin (kamp dışı) %92,4'ünün hanesinde kronik rahatsızlığı olan kimse bulunmamaktadır.¹¹⁶ Bu çalışmada da Suriyelilerin %54,3'ünün sağlık sorunu olmadığı, yaşanan en büyük sağlık probleminin iç hastalıkları (%32,5) olduğu görülmüştür. AFAD raporunun 2013 tarihli verileri ile bu çalışma arasındaki sağlık sorunu yaşama oranındaki fark, aradan geçen zamanla ilgili olabilir. Sahadaki gözlemler sonucunda, Suriyelilerden sağlık sorunu yaşayanların, sağlıksız koşullarda yaşam sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Literatürde Suriyelilerin Türkiye'ye gelmesiyle birlikte uzun süredir görülmeyen bazı hastalıkların tekrar görüldüğü, örneğin 2012 yılında 349 olan kızamık vakasının Suriyelilerin göç akını sonrasında 20 kat arttığı belirlenmiştir.¹¹⁷ Ancak bu çalışmada Türklerin %75,5'i kendisinin veya bir yakınının Suriyelilerin gelişi ile birlikte yeniden görülmeye başlayan kızamık, çocuk felci, sıtma vb. hastalıklardan herhangi birine yakalanmadığı görülmüştür.

Suriyelilerin Türkiye'ye gelişi ile birlikte etkilenen alanların en başında ekonomi gelmektedir. Literatürde, Türkiye'nin Suriyelilere yaptığı harcamalar; eğitim maaliyeti 12 milyardan fazla, sağlık maaliyeti yaklaşık 2 milyar, barınma, idame, iyeş maaliyeti ise, 6.7 milyar liradır.¹¹⁸ Türklerin %40,7'si Suriyelileri sosyal ve ekonomik sorunlar yaratacak insanlar olarak görmektedirler. Cinsiyet, yaş ve

¹¹¹ Erdoğan, 2022, 180.

¹¹² Erdoğan, 2022, 184.

¹¹³ UN, Women, 2018, 3032'den aktaran Aydın, 2021, 244.

¹¹⁴ Erdoğan, 2019, 115'ten aktaran Aydın, 2021, 245.

¹¹⁵ Karabulut ve Açak, 2018, 142.

¹¹⁶ AFAD, 2013, 41.

¹¹⁷ iek Korkmaz, 2014, 40.

¹¹⁸ Karabulut ve Açak, 2018, 140-142.

eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde ise önemli bir oran farkı görülmemektedir.¹¹⁹ Bu çalışmada da Türklerin %82'si Suriyelilerin ekonomiyi olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Cinsiyet yaş ve eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde ise önemli bir oran farkı görülmemektedir. Literatürde de bahsedildiği gibi bu çalışmada da Türklerin %78,8'i, Türkiye'nin Suriyelilere yönelik harcama yapmasını desteklememektedir. Suriyelilerin %25,8'i ise bu harcamaları yeterli bulmaktadır. Türkler, Suriyeliler için yapılan harcamaları en fazla Türkiye'nin yaptığını belirtirken (%71,3), Suriyeliler en fazla harcamayı AB'nin yaptığını belirtmiştir (%46,3).

Literatürde, Suriyelilerin ekonomiye olumlu yönde etkilerinden bahseden Türkler oldukça azdır. Olumsuz yöndeki etkilerinden bahseden Türkler; iş imkânlarının azalmasını, işsizliğin ve kayıt dışılığın artmasını gerekçe olarak göstermişlerdir.¹²⁰ Başka bir çalışmada da benzer şekilde Türkler, Suriyelilerin; ekonomiye zarar verdiğini, işlerinin ellerinden alındığını belirtmişlerdir.¹²¹ Bu çalışmada da literatür bulguları ile örtüşecek şekilde, Türklerin %71,5'i, Suriyelilerin Türklerin iş bulma imkânlarını azalttığını düşünürken, Suriyelilerin %56,8'i ağır şartlarda çalıştıklarını, Türklerin bu işlerde çalışmayacağını, dolayısıyla onların iş imkânlarını ellerinden almadıklarını belirtmişlerdir. Suriyelilerin %43,5'i herhangi bir işte kayıt dışı olarak çalıştığını belirtmiş, Türklerin %75'i de Suriyelilerin kayıt dışı istihdam oranını artırdığını belirtmiştir.

Literatürde Türkler, Suriyelilerin düşük ücretle, kayıtsız ve sigortasız çalışmayı kabul etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir.¹²² Yapılan araştırmaların çoğunda, Suriyelilerin işgücü piyasasında ücret düşüklüğüne neden olduğu görülmektedir.¹²³ Bu çalışmada da Türklerin %71'i Suriyelilerin işgücü piyasasında ücret düşüklüğüne neden olduğunu düşünürken, Suriyelilerin de %19,8'i ücret düşüklüğüne neden olduklarını düşünmekte, %36,3'ü ise ücret düşüklüğünün nedeninin kendileri değil işverenler olduğunu belirtmektedir.

Suriyelilerin ekonomik alandaki etkilerinden biri de alışverişidir. Türklerin %75,7'si Suriyeliler ile alışveriş yapma etkileşiminde bulunmadığını belirtmiştir.¹²⁴ Bu çalışmada ise Türklerin %95,5'i, Suriyeli esnaflardan alışveriş yapmadığını belirtmiştir. Suriyeliler ise (%58,8) alışverişlerini genelde Türk esnaflardan/işletmelerden yaptıklarını belirtmişlerdir. Literatürde yer alan araştırmalara göre, Suriyelilerin Türkiye'ye gelişi ile birlikte konut-kira fiyatlarında olumsuz yönde bir değişim olduğu sonucuna varılmıştır.¹²⁵ Bu çalışmada Suriyelilerin %51,5'i oturdukları evin kira fiyatından memnundur. Kira fiyatından memnun olanlar, gecekondü veya apartmanda kötü koşullarda oturarak düşük ücret ödeyenlerdir. Türkler ise artan konut-kira fiyatlarını, ev sahiplerinin yaptığı bir fırsatçılık olarak değerlendirmektedir (%76,5).

Literatürde "Suriyeliler" adı, Suriyelileri kendi içlerinde genelleştirmekte, Suriyelilerle Türkleri farklı etnik gruplar olarak konumlandırılmakta ve iki grup arasındaki kültürel farklılıklar vurgulanmaktadır.¹²⁶ Literatürde yer alan başka çalışmada, Türklerin %81'i, Suriyelilerin %29,9'u kültürel özelliklerinin benzeşmediğini belirtmiştir. Başka bir çalışmada da (Ankara'da) yerli halkın Suriyeliler ile aralarında ciddi bir kültürel farklılık olduğunu belirttikleri görülmektedir.¹²⁷ Bu çalışmada ise Türklerin %71'i, Suriyelilerin ise %37,5'i, kültürel özelliklerinin benzediğini düşünmektedir. Suriyelilerde kültürel özelliklerin benzediğini düşünenlerin oranı, benzediğini düşünenlerin oranından fazladır. Türklerin %47'si, Suriyelilerin ise %56,8'i kültürel özelliklerinde herhangi bir farklılaşma olmadığını belirtmiştir.

Kültürel özelliklerin önemli bir parçası olan din olgusu ile ilgili olarak literatürde; toplumların ortak inanca ve bu inancı anlama ve uygulamada benzerliklere sahip olsalar dahi, her toplumun kendine

¹¹⁹ Erdoğan, 2022, 103.

¹²⁰ Erdoğan, 2022, 139.

¹²¹ Demir ve Soyupek, 2015, 9.

¹²² Erdoğan, 2021, 215.

¹²³ Akgündüz, Berg ve Haasink, 2015'ten aktaran Korkmaz, 2017, 68.

¹²⁴ Erdoğan, 2022, 120.

¹²⁵ Taş ve Özcan, 2018, 46.

¹²⁶ Pandir, 2021, 355'ten aktaran Erdoğan, 2021, 111.

¹²⁷ Bal Kızıllan, 2019, 127.

özgü bir dini yaşam biçimi bulunduğundan bahsedilmektedir.¹²⁸ Türkler ve Suriyeliler ortak bir dini inanca ve coğrafi bir yakınlığa sahip olmasına rağmen Türkler, Suriyelileri kültürel olarak uzak ve farklı görmektedir.¹²⁹ Bu çalışmada da Türklerin %47,8'i, Suriyelilerin ise %84'ü dini inanç ve değerlerin uyumlu olduğunu düşünmektedir. Literatürdeki, her toplumun dini inancını ortak olsa bile kültürel olarak farklı yaşadıkları yönündeki ifade, bu çalışmada Türklerin %46,3'ünün, Suriyelilerin ise %63,5'inin İslam dinini farklı yaşamadıklarını belirtmesi ile örtüşmemektedir. Çünkü, katılımcılar İslam dinini değişmez bir bütün olarak kabul etmektedir.

Araştırmada Türklerin %62'si etnik/ulusal ve dini kimliklerinin Suriyelilere yönelik bakış açılarını etkilemediğini belirtirken, Suriyelilerin %73'ü bu kimliklerin Türklere yönelik bakış açılarını etkilediğini belirtmişlerdir. Türklerin %53'ü, Suriyelilerin ise %79,8'i karşı uyruk ile kültürel çatışma yaşamadığını belirtmiştir. Bu durumun nedenlerinden biri, iki kesimin kültürel etkileşimlerde bulunmaması ile ilgilidir. Katılımcıların ifadelerinden, yaşanan kültürel çatışmanın genellikle "Arapça" konuşma üzerine olduğu gözlemlenmiştir. Kültürün önemli parçalarından biri de kılık/kıyafet biçimidir. Literatürde yer alan bir çalışmada, Türkler Suriyelilerin kıyafetleri ile ilgili "tuhaf ve uygunsuz" olarak bahsetmekte ve aşırı örtünme biçimini benimsediklerini ifade etmektedirler. Türk katılımcıların bazıları, Suriyeli kadınların peçe kullanımını, erkeklerin sarık ve "cellabiye" denen uzun beyaz elbise giydiklerini ve bunun kendi kültürlerini yansıtan bir durum olduğundan bahsettikleri görülmüştür.¹³⁰ Araştırmada Türklerin %50,2'si Suriyelilerin kılık/kıyafet tarzını Türkiye'de devam ettirmelerinden rahatsızlık duymazken, %41,5'i rahatsızlık duyduğunu (Suriyeli kadınların farklı biçimlerde örtünmesi, Suriyeli yaşlı erkeklerin cellabiye giymesi) belirtmiştir. Suriyelilerin %65,5'i ise Türkiye'deki kılık/kıyafet tarzını kendilerine yakın bulduklarını belirtmişlerdir. Literatürde Türk toplumuna uyum sağladığını düşünen Suriyelilerin oranı %16,2, Suriyelilerin uyum sağladığını düşünen Türklerin oranı %13,5'tir.¹³¹ Bu çalışmada ise Suriyelilerin uyum sağladığını düşünen Türklerin oranı %29,3'tür. Suriyelilerin %66,8'i ise uyum sağladıklarını düşünmektedirler.

Literatürde, Türklerin %20,5'i sosyal medyada yer alan mültecilerle ilgili haberlerin doğru olduğuna inanmaktadır.¹³² Ayrıca sığınmacıların gündelik hayatta karşılaştıkları olumsuzlukların, sığınmacıların medyadaki olumsuz görünüşleri ile ilgili olduğundan da söz edilmektedir.¹³³ Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre medya, Türklerin Suriyelilere yönelik olumlu veya olumsuz bir algıya sahip olmalarında etkilidir.¹³⁴ Bu çalışmada da Suriyelilerin sosyal medyada/medyadaki temsillerinin Türkler ve Suriyeliler üzerinde hem bireysel hem de karşılıklı olarak nasıl bir etki oluşturduğu araştırılmıştır. Türklerin %89,3'ü, Suriyelilerin ise %45'i sosyal medya kullanmaktadır. Suriyelilerin Türklere göre sosyal medya kullanma oranlarının düşük olması, telefon veya akıllı telefon kullanmamayla ilgilidir. Türklerde de Suriyelilerde de sosyal medya kullanan erkekler kadınlardan fazladır. Türklerde her yaş grubundan sosyal medya kullanan bulunurken, Suriyelilerde 50 yaş ve üzerinde sosyal medya kullanan yoktur. Ayrıca her iki uyruktan kişilerde yaş düzeyi arttıkça sosyal medya kullanım oranında azalma görülmektedir. Literatürde de bahsedildiği gibi Türklerin %63,5'i, Suriyelilerin %34,8'i sosyal medyada/medyada Suriyelilerle ilgili yapılan haberlerin doğru olduğuna inanmaktadır. Yapılan bu haberler, Türklerin %67,8'inin Suriyelilere bakış açısını etkilerken, Suriyelilerin %56'sı yapılan haberler nedeniyle Türklerin kendilerine yönelik bakış açısının etkilendiğini belirtmiştir. Bu etki, olumsuz haberler nedeniyle olumsuz bir bakış açısı geliştirme yönündedir. Bulgular kısmında da detaylı olarak ele alındığı gibi Sosyal medyada/medyada Suriyelilerle ilgili yer alan olumsuz haberlerin Türkler üzerindeki etkisi oran sırasına göre; korku/tedirginlik, gelecek kaygısı, önyargı, etkilemiyor, gerginlik arıyor, sosyal ilişki kurmama, üzüntü şeklindedir. Suriyeliler üzerindeki etkileri ise oran sırasına göre; etkilemiyor, korku/tedirginlik, önyargı, gerginlik artıyor, haber izlemek istememe, sosyal ilişki kurmama, gelecek kaygısı şeklindedir.

6. Sonuç

¹²⁸ Erkan, 2016, 74.

¹²⁹ Pandır, 2021, 348.

¹³⁰ Bal Kızıllan, 2019, 171.

¹³¹ Erdoğan, 2021, 252.

¹³² Erdoğan, 2021, 192.

¹³³ Buchahan vd. 2003, 39'dan aktaran Parlak vd., 2022, 955.

¹³⁴ Özdemir, 2017, 124'ten aktaran Parlak vd., 2022, 956.

Ankara ili Altındağ (ve Mamak) ilçesi örneğinde yapılan bu çalışmada, Türklerin ve Suriyelilerin demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri açısından, Türkiye'nin Suriyelilere yönelik yürüttüğü süreç kapsamında Türklerin ve Suriyelilerin karşılıklı olarak eğitim, sağlık ekonomi, sosyal politika ve güvenlik, sosyal ve kültürel tutum ve ilişkileri hipotezlerdeki değişkenler açısından analiz edilmiş ve saha çalışması sonucunda elde edilen veriler ışığında betimlenmeye ve yorumlanarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın literatür kısmında da vurgulandığı gibi, Suriyelilerin Türkiye'ye geldikleri ilk zamandan günümüze kadar başta Türk toplumu daha sonrasında ise bahsi geçen toplumsal ve sosyal kurumlar etkilenmiştir. Bu süreçlerin, toplumsal sistemde ve toplumsal kurumlarda önemli etkilere neden olduğu açıkça görülebilmektedir. Toplumsal sistem içerisinde yer alan kurumlarda yaşanan sorunlardan en fazla etkilenenlerin başında Suriyelilerle bir arada yaşamak zorunda kalan Türkler bulunmaktadır. Aşağıda, Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik süreç yönetimi kapsamında, Türklerin ve Suriyelilerin karşılıklı düşünce, tutum ve ilişkileri hakkında Temel varsayımların sınanmasına yönelik bir değerlendirme yapılmıştır.

Araştırmanın Temel Varsayımları:

1. "Türkiye'nin Suriyeli mültecilerle ilgili eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal politika ve güvenlik çerçevesinde yürüttüğü süreç yönetimi açısından Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönüp dönmeyeceğine dair belirsizlik; Suriyeli mültecilerin bundan sonraki yaşamlarını Türkiye sınırları içerisinde Türk halkı ile bir arada sürdürecekleri inancını oluşturmada ve bunun sonucu olarak Türkler ile Suriyeli mülteciler arasındaki sosyal ve kültürel tutum ve ilişkiler Türkler açısından olumsuz olarak değerlendirilmektedir" hipotezi alan araştırması sonucunda doğrulanmıştır.

Literatür taraması sonunda, Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik yürüttüğü politikaların Türkler açısından olumsuz olarak değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Alan çalışmalarına göre Türklerin çoğunluğu Türkiye'nin süreç yönetimini doğru bulmamaktadır (%67,3). Türklerin, Suriyelilere yönelik yürütülen süreç yönetimini doğru bulmama nedenlerinin en başında Suriyelilerin kontrolsüz alımı gelmektedir. Bu kontrolsüz alım hem güvenlik eksikliğini hem de sayıca Türkiye'nin kaldıramayacağı kadar fazla insanın ülkeye alınmasını kapsamaktadır. Diğer gerekçeler ise; kentlere alınmamaları gerekirdi, fazla tolerans gösterildi, dönmeleri için çaba yok, kendi vatandaşından önde tutuldular, ekonomi Suriyeli mülteciler yüzünden bozuldu, Avrupa'ya gitmelerine izin verilmiyor, oy için vatandaşlık veriliyor, Avrupa para veriyor, Türkiye bakıyor şeklindedir. Görüldüğü üzere Türkler, süreç yönetimini Türkiye'nin aleyhine olarak yorumlamaktadır. Türkler, süreç yönetiminin önemli parçalarından biri olan sağlık alanına yönelik, Suriyelilere her imkânının sağlandığını düşünmektedir (%84,5). Türk katılımcıların çoğunun Suriyeli komşusu bulunmaktadır. Türklerin Suriyeli komşularıyla ilişkileri iyi değildir (%67,1). Çünkü Türkler, Suriyelilerle komşuluk ilişkisi kurmak istememektedir. Türklerden Suriyeli komşularıyla ilişkileri iyi olanlar da bulunmaktadır (%32,9) Ancak bu ilişkilerin iyi olması; temel selamlaşmaların yapılması, Suriyelilerin kendilerine sorun çıkarmaması durumlarına indirgenmektedir. Dolayısıyla Türklerin Suriyeli komşuları ile ilişkilerinin iyi olması, komşuluk ilişkileri kurdukları için değil, Suriyeliler için yeterli gördükleri "selam verme/alma" ve Suriyelilerin yapmak zorunda olduklarını düşündükleri "sorun çıkarmama" sakın bir komşuluk ilişkisi sunmakta, yani iyi bir ilişki sağlamaktadır. Türkler, Suriyelilere yönelik bu süreçte uygulanan açık kapı politikasını doğru bulmamaktadır (%68,5). Bu politikanın kamu sağlığını ve güvenliğini tehdit ettiğini düşünmektedirler. Türkler, Suriyeliler arasında güvenlik sorunu oluşturacak kişilerin olduğunu düşünmektedir (%81). Türkler Suriyeliler hakkında bir genelleme yaparak "sorun çıkarıcı insanlar" anlayışına sahip oldukları için Suriyeliler ile sosyal ilişki kurmamaktadır. Türkler, Suriyelilerin yaşadıkları yerin suç oranını artırdığını da düşünmektedir (%73,8). Türkler Suriyelilerle bir arada yaşamaktan memnun olmadıklarını belirtmekte (%77,5), bu duruma paralel olarak Suriyelilerin kentlerde değil kamplarda yaşaması gerektiğini ifade etmektedirler (%69,8). Türklerin, Suriyelilerin ülkelerine dönmeyeceklerine yönelik düşünceleri, gelecekte de bir arada yaşama ihtimalini artırmasına rağmen (%66) Türkler Suriyelilerle gelecekte de bir arada yaşamak istememektedir (%80). Bu doğrultuda da Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmemesi gerektiğini düşünmektedirler (%81,8). Suriyelilere yönelik sosyal medyada/medyada yer alan olumsuz haberler, Türklerin Suriyelilere yönelik bakış açısını olumsuz yönde etkilemektedir (%67,8). Türkler yapılan haberlerin doğru olduğuna

inanmaktadır (%63,5). Türkler bu olumsuz haberler nedeniyle; korku/tedirginlik, önyargı, gerginlik artması, haber izlemek istememe, sosyal ilişki kurmama, gelecek kaygısı şeklinde olumsuzluklar hissetmekte ve yaşamaktadır. Sonuç olarak, Suriyelilere; sağlık alanında gerekli imkânların sağlanmasına (%84,5), Türkiye'nin, ekonomik olarak AB'den daha fazla harcama yapmasına (%71,3), Suriyelilerin Türk ekonomisini olumsuz etkilediklerine yönelik düşünce (%82), Suriyeli çocukların eğitimlerine yönelik gerekli gelişmelerin sağlanmasına (%67), Suriyelilerin kültürel olarak farklı olduklarına (%71) yönelik düşünceler, Türklerin Suriyelilere yönelik bakış açılarını, Türkiye'nin Suriyelilere yönelik yürüttüğü süreç yönetimi kapsamında olumsuz olarak etkilemektedir. Diğer bir ifade ile araştırma sonucunda elde edilen bu veriler; Türklerin, Türkiye'nin süreç yönetiminden, Suriyelilerle bir arada yaşamak zorunda bırakılmaktan ve ortak hizmetler almaktan memnun olmadıkları için süreci Suriyelilerin lehine, Türkiye'nin ve Türklerin aleyhine olarak kabul etmektedirler şeklinde yorumlanmaktadır.

2. "Türkiye'nin Suriyeli mülteciler ile ilgili eğitim, sağlık, ekonomi, sosyal politika ve güvenlik çerçevesinde yürüttüğü süreç yönetimi açısından Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönüp dönmeyeceğine dair belirsizlik; Suriyeli mültecilerin bundan sonraki yaşamlarını Türkiye sınırları içerisinde Türk halkıyla bir arada sürdürecekleri inancını oluşturmada ve bunun sonucu olarak Suriyeli mültecilerle Türkler arasındaki sosyal ve kültürel tutum ve ilişkiler Suriyeliler tarafından olumlu olarak değerlendirilmektedir" hipotezi de alan çalışması sonucunda doğrulanmıştır.

Literatür taraması sonunda, Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik yürüttüğü politikaların Suriyeliler açısından olumlu olarak değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Alan çalışmasına göre Suriyeliler Türkiye'nin süreç yönetimini doğru bulmaktadır (%63,7). Doğru bulmalarının temel gerekçesi "her imkân verildi" şeklindedir. Diğer gerekçeler ise; gereken yapıldı, güvenli ortam sağlandı, Müslümanlığın gereği yapıldı şeklindedir. Süreç yönetiminin önemli parçalarından biri olan sağlık alanında da gereken imkânların sağlandığını (%86), Türk doktorlardan aldıkları sağlık hizmetinden memnun olduklarını (%74,8) ücretsiz ilaç almanın ekonomik yüklerini hafiflettiğini (%64) belirtmişlerdir. Suriyeli katılımcıların tamamının Türk komşusu bulunmaktadır. Suriyelilerin Türk komşularıyla ilişkileri iyidir (%74,8) Çünkü Suriyeliler, Türk komşularından bir zarar görmediklerini, yardımsever olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Türklerin ifadeleri ile paralel olarak, temel selamlaşma ifadelerinin karşılıklı olarak kullanılması, komşuluk ilişkilerini iyi olarak yorumlamalarının ana nedenidir. Suriyeliler bu süreçte kendilerine yönelik uygulanan açık kapı politikasını doğru bulmaktadır (%76,3). Ancak buna rağmen, açık kapı politikasıyla birlikte Türkiye'ye güvenlik dışı unsurların da kolayca giriş yaptıklarını da belirtmişlerdir. Dolayısıyla Suriyeliler, açık kapı politikasını kendilerinin lehine olduğu için doğru bir politika olarak görmektedir. Suriyeliler, Türklerle bir arada yaşamaktan memnun olduklarını belirtmekte (%84,5), bu duruma paralel olarak Suriyelilerin kamplarda değil kentlerde yaşaması gerektiğini ifade etmektedirler (%99). Suriyelilerin, savaş sona erse dahi ülkelerine dönmeyeceklerine yönelik düşünceleri (%58), gelecekte de bir arada yaşama ihtimalini artırmakta ve Suriyeliler Türklerle gelecekte de bir arada yaşamak istemektedir (%66,3). Bu doğrultuda da Türk vatandaşı olmak istemektedirler (%73,3). Türkiye'de yaşamayı seçmelerinin temel nedeni olarak "din kardeşliğini" belirtmeleri, burada yaşamaya devam etmek istemelerini etkileyen faktörlerdendir. Suriyelilerle ilgili sosyal medyada/medyada yer alan olumsuz haberler, Türklerin Suriyelilere yönelik olumsuz bakış açısına sahip olmasına neden olmaktadır. Suriyelilerin bir kısmı, yapılan bu haberlerin doğruluğuna inanmaktadır (%34,8). Ancak Suriyelilerin tamamının yaklaşık üçte birinden fazlası bu olumsuz haberler nedeniyle olumsuz bir etki yaşamadıklarını belirtmişlerdir (%34,3). Olumsuz etki yaşadıklarını belirtenler ise; korku/tedirginlik, önyargı, gerginliğin artması, sosyal ilişki kurmama, haber izlemek istememe şeklindeki etkilerden bahsetmiştir. Sonuç olarak, Suriyelilere; sağlık alanında gerekli imkânların sağlandığına (%82,8), AB'nin, Türkiye'den daha fazla harcama yapmasına (%46,3), Türkiye'nin ekonomisini olumsuz yönde etkilemediklerine (%52,3) çünkü çalışarak kendi kendilerini geçindirdiklerine, Suriyeli çocukların eğitimlerine yönelik gerekli gelişmelerin sağlanmasına (%75), Suriyelilerin kültürel olarak Türklerle benzer olduklarına (%55) ve bu kapsamda Türklerle ortak inanca sahip oldukları için Türkiye'de yaşamak istediklerine (%46,3) yönelik düşünceler, Suriyelilerin Türklere yönelik bakış açılarını; Türkiye'nin Suriyelilere yönelik yürüttüğü süreç yönetimi kapsamında, olumlu olarak etkilemektedir. Diğer bir ifadeyle elde edilen bu veriler Suriyelilerin hem Türkiye'nin süreç yönetiminden hem de Türklerle bir arada yaşamaktan memnundurlar ve bu süreci Türkiye'nin aleyhine olarak görmemekte, Türkiye'nin yardım etmek zorunda olduğu bir süreç olarak kabul etmektedirler.

Öneriler

-Alan araştırması sırasında Türkçe bilen Suriyelilere ulaşmakta zorluklar yaşanmasına yönelik gözlemlerimiz süreç yönetimi aktörlerinin Türkçe öğrenimine yönelik daha fazla çalışma yapması gerektiğini göstermektedir. Suriyelilerin uyum sorunlarının giderilmesindeki en önemli unsurlardan birisi Türklerle iletişim kurma becerilerinin artması ve kendilerini gündelik hayatın rutinleri içinde ifade edebilmeleridir.

-Suriyelilerin Türkiye'deki yaşama ayak uydurabilmeleri için, Türklerin yaşam biçimleri ve kültürleri hakkında Suriyelileri daha fazla bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

-Türk halkına ve Türk devletine karşı olumsuz eylemlerde bulunan Suriyeliler nedeniyle olası kitlesel eylemlerin engellenmesi için, Suriyelilerin yaşadıkları yerlerde güvenlik önlemlerinin artırılması gerekmektedir.

-Suriyelilerin belirli mahallelerde yoğun olarak yaşayarak, kendi yaşam alanlarını oluşturmaları, Türkiye'deki yaşama ayak uydurmalarını engelleyeceği için daha heterojen bir dağılımla yaşamaları teşvik edilmelidir.

-Haksız rekabetin önlenmesi amacıyla, Suriyeli esnafların/işletme sahiplerinin denetlenmesi, aykırı bulunan durumlarda caydırıcı cezaların verilmesi gerekmektedir.

-Türk devletinin ve Türk halkının güvenliği için, sınırdan yapılan kaçak girişler son derece titiz çalışmalarla engellenmelidir.

-Alan araştırmaları sırasında Suriye'deki savaşın sona erdiğini ancak buradaki yaşama alıştıkları için dönmek istemediğini belirten çok sayıda Suriyeli bulunmaktadır. Suriyelilerin, Türkiye'de kalıcı olmalarına değil, ülkelerine dönüşlerin sağlanmasına yönelik teşvik edici yeni politikalar üretilmelidir.

-Türklerin en fazla rahatsız oldukları ve Suriyelilere yönelik olumsuz tutum takınılmasını teşvik eden konulardan biri olan Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmesi karar ve işlemleri yeniden değerlendirilmelidir.

Kaynakça

AFAD (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25337/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf adresinden alınmıştır.

Akıncı, B., Nergiz, A., Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme. Göç Araştırmaları Dergisi, 1(2), 58-83.

Akkoyunlu Ertan, K. ve Ertan, B. (2017). Türkiye'nin Göç Politikası. Contemporary Research in Economics and Social Sciences, 1(2), 7-39.

Ankara Ticaret Odası (2022). Rakamlarla Ankara. https://www.atonet.org.tr/Uploads/Birimler/Internet/Flash%20Tan%C4%B1t%C4%B1m%20Alan%C4%B1/2022-07-28-Rakamlarla%20Ankara/Rakamlarla_Ankara.pdf adresinden alınmıştır.

Ankaralı, H. vd., (2017). Üniversite Öğrencilerinin Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Bakış Açısı. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 7(3), 122-132.

Avcıoğlu, G. Ş., (2014). Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemi, Jeopolitik ve Jeokültür Kuramı. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 0(31), 97-110.

Aydın, Y. (2021). Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlere Verilen Sağlık Hizmetlerinin Değerlendirilmesi, Sorun ve Öneriler. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, 0(18), 227-248. DOI: 10.46218/TSHD.989589

Bal Kızıllan, S. (2019). Yerlilerin Gözüyle Suriyeli Mülteciler: Ankara Örnek Mahallesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bayır, K. D. ve Aksu, F. (2020). Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine: Türkiye'de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 8(2), 324-356.

Bostan, H. (2017). Türkiye'de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Coğrafya Dergisi, (35), 1-16. DOI: 10.26650/JGEOG330955

Bozkurt, K. (2018). Suriye İç Savaşı: Savaşın Yarattığı Mültecilik Akınının Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Yansımaları. Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 1(1), 57-70.

Büyükhana, M. ve Karagöl, E. T. (2021). Suriyeli Çocukların Eğitime Erişimi Önündeki Engeller: Ankara İli Örneği. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 25(3), 941-972.

Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(7), 67-91.

Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme, Sosyal Bilimler Dergisi, (24),129-142.

Çiçek Korkmaz, A. (2014). Sığınmacıların Sağlık ve Hemşirelik Hizmetlerine Yarattığı Sağlık Sorunları. Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi, 1(1), 37-42.

Çiçekli, B. (Ed.) (2009) Göç Terimleri Sözlüğü. IOM, İsviçre.

Çolakoğlu, E. F. (2020). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesini Yeniden Düşünmek. ARHUSS, 3(2), 483-499.

Dağaşan, E., Aydın, S. (2017). Geçmişten Günümüze Göç II. Göçün Sosyal Hayata Yansımaları: 93 Harbi Dönemi'nde Oltu'dan Tokat'a Bir Göç Hikayesi, Samsun, Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

Demir, O.Ö.ve Soyupek, Y. (2015). Mülteci krizi denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, çıkarlar ve kaygılar. Göç Çalışmaları Merkezi. Global Politika ve Strateji Yayınları.

Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181(181), 175-204

Deniz, O. (2009). Van Kent Merkezine Yapılan Göçler ve Göçün Kentsel Gelişim Üzerine Etkisi. TÜCAUM V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 3-6 Ekim, Ankara, 175-188.

Dost, S. (2014). Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Durumu. S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(1), 27-69.

Dündar, B. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk Toplumuna Etkisi: Başakşehir Örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ekici, H. (2019). Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler ve Çözüm Önerileri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19(44), 695-730.

Ekici, S., Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 9-22.

Erdem, A. (2019). 1950 Sonrası Türkiye'den Almanya'ya Dış Göçler. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan, M. M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi. <http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGO-RAPORTurkiyedekiSuriyeliler.pdf> adresinden alınmıştır.

Erdoğan, M. M. (2019). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler. <https://www.kas.de/documents/%20283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Suriyeliler.pdf/aca9d37-7035-f37c-4982-c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464> adresinden alınmıştır.

Erdoğan, M. M. (2022). Suriyeliler Barometresi 2021, Suriyelerle Uyum İçerisinde Yaşamın Çerçevesi. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2023/01/SB-2021-TR-MME-FINAL-19-Ocak-2023.pdf> adresinden alınmıştır.

Erkal, M. (1980). Beyin Göçü. Istanbul Journal of Sociological Studies, 0(18), 73-80.

Erkan, E. (2016). Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 16(2), 51-92.

Everett Lee, (1966). A Theory of Migration, Demography. Vol. 3 No. 1, pp. 47-57.

Göç İdaresi Başkanlığı (2023). Düzensiz Göç. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc> adresinden alınmıştır.

Göç İdaresi Başkanlığı, Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler”. <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> adresinden alınmıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2015). 2013 Türkiye Göç Raporu. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 32, Ağustos. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2013_yillik_goc_raporu.pdf adresinden alınmıştır.

Güllüpinar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 2(4), 53-85.

Günay, E., Yılmaz, M. ve Parslıoğlu, S. (2022). Türkiye’de Geçici Koruma Statüsünde Bulunan Suriyelilerin Sosyal ve Ekonomik Durumları: Kahramanmaraş Kentsel Alanında Tanımlayıcı Bir Araştırma. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(3), 1707-1724.

Güzel, B. (2021). Yerel Halkın Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Yönelik Tutumunun Araştırılması: Kahramanmaraş Örneği. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (81), 151-183.

Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli Mülteci Çocukların Kültürel Uyum Sürecinde Okul Psikolojik Danışmanlarına Düşen Rol ve Sorumluluklar, İlköğretim Online, 16(4), 1768-1776.

Karabulut, R. ve Açak, M. (2018). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Ekonomik Maaliyeti (2011-2017). Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1), 131-144.

Kaya, M. ve Ören, B. (2020). Türkiye’de Mültecilere Sunulan Sağlık Hizmetleri’nin Hukuksal Zemini. Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi, 2(2), 88-93.

Korkmaz, M. (2017). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri ve Değerlendirmeler. Sosyal Güvence Dergisi, 0(13), 57-83.

Nihal Durmaz, (2019). Ankara İlinde Yaşayan Sığınmacıların Sağlık Hizmetine Ulaşma ve Kullanma Özellikleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Orhan, O. ve Şenyücel Gündoğar, S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri. ORSAM-TESEV, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf adresinden alınmıştır.

Önal, A., ve Keklik, B. (2016). Mülteci ve Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşadığı Sorunlar: Isparta İlinde Bir Uygulama. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 7(15), 132-148.

Önder, N. (2019). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi. Göç Araştırmaları Dergisi, 5(1), 110-165.

Özdemir, E. (2017). Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye’ye Etkileri, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 1(3), 114-140.

Pandır, M. (2021). Mülteci Temsillerinde Kültürel Farklılık İnşası ve Toplumsal Kabule Etkileri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23(2), 348-364.

Parlak, İ., Çakın, Ö. Ve Kaya, S., (2022). Sosyal Medyada Sığınmacı Algısı: Suriyeli Sığınmacıların Türkçe Twitter Hesaplarında Görünümü. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 10(2), 948-983.

Perruchoud, R. Ve Redpath-Cross, J. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü/Uluslararası Göç Hukuku. 2. Baskı, IOM Uluslararası Göç Örgütü.

Reçber, S. (2014). Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar. Sosyal İnsan Hakları Sempozyumu VI. Petrol İş Yayını 119, İstanbul: 247-268.

Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (31), 267-305.

Sönmez, Zümrüt (2014). Komşuda Kriz: Suriyeli Mülteciler. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Aralık 2014. <https://ihh.org.tr/public/publish/0/82/suriyeli-multeciler-web.pdf> adresinden alınmıştır.

Gülfer, S. ve Öner, I. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. Ortadoğu Analiz, 2014, 6(61), 42-45. https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/11sunagulferihlamuroner_61.pdf adresinden alınmıştır.

Şahin, M. C. Ve Aydemir, S. (2018). Zorunlu Kitlesel Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği. Dini Araştırmalar Dergisi, 21(53), 121-148.

Şenol Uzun, (2018). Uluslararası Göçün Tetikleyicisi Olarak Şiddet ve Türkiye'ye Yönelen Şiddet Kaynaklı Göçlerin Analizi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Göç Özel Sayısı, 2, 367-392.

Şişman Y., Balun, B. (2020). Transit Göç ve Türkiye. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(2), 61-79.

Tamer, M. (2020). Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 7(60), 2808-2818

Taş, H. Y. Ve Özcan, S. (2018). Suriyeli Göçmen Sorunlarının, Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 7(17), 36-54.

TDK (2019). Göç. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

TÜİK (2021). Eğitim Durumu. <https://nip.tuik.gov.tr/?value=EgitimDurumu> adresinden alınmıştır.

TÜİK (2022). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-SonucLari-2021-45500> adresinden alınmıştır.

TÜİK (2023). Gelir Dağılımı İstatistikleri 2022.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-Distribution-Statistics-2022-49745#:~:text=Toplam%20gelir%20i%C3%A7erisinde%20en%20y%C3%BCksek,g%C3%B6steren%20sosyal%20transfer%20geliri%20olu%C5%9Fturdu> adresinden alınmıştır.

Tekin Önür, H. ve Onur, S. (2021). Türk halkının Gözünden Suriyeli Sığınmacılar: Şehzadeler İlçesi (Manisa) Örneği, International Journal on Social Sciences, 6(4), 46-70.

UNICEF, (2022). Türkiye’de Geçici Koruma Altında Olan Suriyeli Çocuklara Yönelik Eğitim Müdahalesi Raporu. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCrkiyede-ge%C3%A7ici-koruma-alt%C4%B1nda-olan-suriyeli-%C3%A7ocuklara-y%C3%B6nelik-e%C4%9Fitim-m%C3%BCdahalesi-raporu> adresinden alınmıştır.

Uyanık, Y. (1999). Dualist (İkili) İşgücü Piyasası Teorisi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(9), 1-8.